

၈ တုဂကမ ၂၆၂၈

พุทธชัยมังคลาคาถา

มหาการุณิกขยมังคลาคาถา

คาถาชินบัญชร

บรมธรรมกถา

แสงส่องใจ

มองเมืองไทยทางพุทธบัญชร

วัดบวรนิเวศวิหาร
กฐินหลวงกับบาทหลวง

3111102000891

คำนำ

หนังสือพิมพ์ชิ้นด้วยส่วนบริจาคของผู้มีศรัทธา
บำเพ็ญกุศลในวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๒๑ ทั้งหลาย

อนึ่ง มูลนิธิส่งเสริมสมาธิ ได้พิมพ์หนังสืออานา-
ปานสติสมาธิ เพื่อแจกเป็นการส่งเสริมสมาธิปฏิบัติ
และรองศาสตราจารย์บังอร สว่างวโรรส ได้พิมพ์
หนังสือแสงส่องใจสองภาษา เพื่อแจกเป็นการเผยแผ่
ธรรมอีกเล่มหนึ่ง

ขอถวายพระกุศลถวายพระพรและเจริญพรอนุ-
โมทนาในทุก ๆ พระองค์ทุก ๆ ท่าน ผู้มีพระเมตตา
มีเมตตาศรัทธาร่วมบำเพ็ญกุศลในทางต่าง ๆ เช่นด้วย
อาหารเลี้ยงพระ พิมพ์หนังสือธรรมแจก และอื่น ๆ

ชาติ จิรั สติ ธมฺโม ธมฺมทฺธรา จ ปุคฺคฺตา
สงฺฆो โหตุ สมฺภุโกว อตุถาย จ หิตาย จ
ขอธรรมของสัคนบุรุษทั้งหลาย จงดำรงอยู่นาน
และบุคคลทั้งหลายที่ทรงธรรม จงดำรงอยู่นาน ขอ
พระสงฆ์จึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน เพื่อประโยชน์และ
เพื่อเกื้อกูล

๖

อมุเห รกขคฺ สทฺธมฺโม สพฺเพปี ฌมฺมจาริโน
วฺชคฺมี สมฺมาปุณฺณยาม ฌมฺเม อริยปุปฺเวทิต
ขอพระสัทธรรมจรงรักษาเราทั้งหลาย ผู้ประพฤติ
ธรรม แม้ทั้งปวง ขอเราทั้งหลาย จงถึงความเจริญ
ในธรรมที่พระอริยเจ้าแสดงแล้ว

ญ. ๓.

๓ ตุลาคม ๒๕๒๑

คำชี้แจง

กาตาแปลที่พิมพ์ในหนังสือนี้มีสาม คือ พุทธชย-
มั่งคลดกาตา (พาทุ) มหาการุณิกชยมั่งคลดกาตา และกาตา
ชินปัญชร

กาตาชินปัญชร เป็นที่นับถือสวดกันแพร่หลาย
กล่าวกันว่า เป็นของเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์
(โต พรหมรังสี) วัดระฆังโฆสิตาราม นายฉันทิชย์
กระแสนิธู ได้เคยนำมาขอให้แปลเพื่อพิมพ์ในหนังสือ
ประวัติของเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ครั้งหนึ่ง เมื่อนาน
ปีมาแล้ว แต่ก็ยังสงสัยในถ้อยคำและประโยคหลาย
แห่ง เพราะไม่อาจจับความได้ ทั้งเมื่อได้พบหลายฉบับ
จากหลายสำนักเข้า ก็ได้พบคำที่ผิดเพี้ยนกันบ้างเกือบทุก
ฉบับ ไม่อาจจะตัดสินใจได้ว่าที่ถูกต้องเป็นอย่างไร ได้เคยนึก
สงสัยมานานแล้วว่า เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ได้เรียบเรียง
ขึ้นเอง หรือได้ค้นแบบมาจากไหน เมื่อไม่นานมานี้ได้
มีผู้นำหนังสือมาให้เล่มหนึ่ง เป็นหนังสือขนาดเล็ก
พิมพ์ในประเทศศรีลังกา ชื่อหนังสือ The Mirror

of The Dhamma (กระจกธรรม) โดยท่าน
 นารทมหาเถระ และท่านกัสสปเถระ ฉบับที่ได้มาน^๕
 พิมพ์เมื่อ พ. ศ. ๒๕๐๔ (ของศรีลังกา ตรงกับ พ. ศ.
 ๒๕๐๓ ของไทย) ก. ศ. ๑๙๖๑ เป็นแบบหนังสือคู่มือ
 ธรรมที่จะใช้สวดและปฏิบัติเป็นประจำได้ เริ่มแต่่นโม
 พุทธ ๕ ๕ ๕ ๑๐ คำสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย
 คำบูชา คำสมาธิภาวนาต่าง ๆ บทสวดมี พาหุ ชิน-
 บัญชร มงคลสูตร รตนสูตร เป็นต้น ทัวบาลีพิมพ์
 ด้วยตัวอักษรสีทพและอักษรโรมัน มีคำแปลเป็นภาษา
 อังกฤษ เมื่อได้อ่านชินบัญชรในหนังสือนี้แล้ว ก็ได้พบ
 คำและประโยคที่เคยสงสัยในฉบับที่สวดกันในเมืองไทย
 ซึ่งจับความได้ หายความข้องใจ จึงได้คิดว่าจะคัดฉบับ
 ลังกามาพิมพ์เพื่อผู้ที่ต้องการทราบจะได้อ่านพิจารณา
 และคิดจะปรับปรุงฉบับที่สวดกันในเมืองไทย อนุวัตร
 ฉบับลังกาเฉพาะที่เห็นว่าสมควรจะปรับปรุงด้วย ทั้ง
 สองฉบับนี้ เมื่อเทียบกันแล้ว ก็รู้สึกว่่าต้นฉบับเดิม
 นั้นเป็นอันเดียวกันแน่ ฉบับลังกามี ๒๒ บท ส่วน
 ฉบับที่สวดกันในเมืองไทย มี ๑๔ บท ก็คือ ๑๔ บท
 ข้างต้นของฉบับลังกา^๕นั่นเอง เพราะความเดียวกัน

ด้อยค่าก็เป็นอันเดียวกันโดยมาก ส่วนคำอธิบายฐานทอน
ท้ายบทที่ ๑๔ ของฉบับที่สวดกันในเมืองไทย ย่อตัด
มาอย่างรวบรัดดีมาก ส่วนบทคาถาที่ ๑๒ และ ๑๓ สับ
บรรทัดกัน เมื่อแก้ไขใหม่ตามฉบับที่ปรับปรุงแล้วนี้ จะ
ถูกลำกับดี

ในการพิมพ์นี้ เรียงชินบัญชรฉบับลังกาไว้ก่อน
คงไว้ตามต้นฉบับทุกประการ แล้วมีคำแปลเป็นภาษา
ไทยซึ่งได้แปลขึ้นในคราวที่พิมพ์แต่ครั้งแรก (พ.ศ.
๒๕๑๘) ต่อจากนั้นชินบัญชรฉบับที่สวดกันในเมืองไทย
ปรับปรุงขึ้นใหม่ อนุวัตรแบบลังกาเฉพาะที่เห็นว่า
สมควร และมีคำแปลเป็นภาษาไทยที่แปลขึ้นใหม่เช่น
เดียวกัน ในการแปลครั้งหลังนี้ไม่ได้เทียบกับคำแปล
เก่าที่เคยแปลไว้เพราะไม่พบฉบับที่แปลไว้

บทสวดพาหุ มหาการุณิก และชินบัญชร เป็นที่
นิยมสวดกันในเมืองไทยมาช้านาน แต่บทสวดพาหุและ
มหาการุณิกมีด้อยค่ายุติที่แน่นอน ส่วนบทสวด
ชินบัญชร แต่ละฉบับแต่ละสำนักยังผิดแผกกันอยู่ ถ้า
อาจทำให้ยุติเป็นแบบเดียวกันได้ ก็จะเป็นการดี

พุทธชยมงคลคาถา

๑. พาหุสหัสสมภินิมิตตสาธุชนันต์
กวีเมขล อุตตโฆรสเสนมารี
ทานาภิธมฺมวชิรา ชิตวา มุนินฺโท
คนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงคลานิ^๑
๒. มาราติเรกมภิชุฉนิคสพฺพรตฺตี
โฆรมุปฺนาพวกมกฺขมถทฺธยกฺข
ชนันต์สฺทนต์วชิรา ชิตวา มุนินฺโท
คนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงคลานิ.
๓. นาฬาคีรี กชวรี อติมตฺตภูตํ
ทวคฺคิจกฺกมสนันฺว สฺทธารุณนฺตํ
เมตฺตมฺพฺเสกวิชิรา ชิตวา มุนินฺโท
คนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงคลานิ.
๔. อุกฺขิตฺตชคฺคกมตีหตฺตสฺทธารุณนฺตํ
ธวานฺติโยชนปฺถงฺกฺลิตฺมาลนฺตํ
อิทฺธิภิสงฺขตฺมโน ชิตวา มุนินฺโท
คนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงคลานิ.

๑. ถ้าสวดมคธ เปลี่ยนเป็น ชยมงคลคฺคิ ทุกบท.

๕. กตุวาน กฤษมฺพุทฺธํ อิว กพฺภินฺเฌา
 จิณฺจาย ทฺถุชฺวณฺณํ ชนกายมชฺเช
 สนฺเตน โสมวธิฺนา ชิตฺวา มุณินฺโท
 ดนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺกลานิ.
๖. สจฺจํ วิหาย มคฺติสจฺจกฺวาทเกตุํ
 วาทาภโรปตฺมณํ อคฺคิอนฺธภูตํ
 ปญฺญาปทีปชฺลิตฺโต ชิตฺวา มุณินฺโท
 ดนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺกลานิ.
๗. นนฺโทปนนฺตทฺถุชฺคํ วิพฺุชฺ มหิตฺุชฺ
 ปุตฺเตน เถรทฺถุชฺเคน ทมาปยนฺโต
 อิทฺุชฺปะเทสวธิฺนา ชิตฺวา มุณินฺโท
 ดนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺกลานิ.
๘. ทฺถุคฺคาหทฺธิฏฺฐิจฺฐุชฺเคน สฺสทฺถุชฺหตฺถํ
 พฺุรหฺมํ วิสฺสทฺฐิชฺฐติมิทฺฐิพฺภาภิธานํ
 ฌานาคเทน วธิฺนา ชิตฺวา มุณินฺโท
 ดนฺเตชสา ภวตุ เต ชยมงฺกลานิ.
๙. เอตานิ พุทฺธชยมงฺกลอฏฺฐกาธา
 โย วาจโน ทินทิน สรเต มตฺนํ
 หิตฺวานเนกวิธานิ จุปฺพุทฺวานิ
 โมกฺขํ สฺสุขํ อธิคฺเมยฺย นโร สฺปญฺโญ.

คำแปล พุทธชยมงคลคาถา

๑. พระจอมมุนีได้ทรงชนะพญามาร ผู้นิรมิตแขน
มากทั้งพัน ถืออาวุธครบมือ ชีคชสารศรีเมฆละพร้อม
ค้ำยเสนามาร โห่ร้องก้องกึก ค้ำยธรรมวิธีมีทานบารมี
เป็นต้น

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค้ำยเดชแห่ง
พระพุทธรชยมงคลนั้น.

๒. พระจอมมุนีได้ทรงชนะอาพวักยักษ์ผู้กระต้าง
ปราศจากความอดทน ร้ายกาจ ต่อสู้ทรหยิ่งกว่ามาร
จนตลอดรุ่ง ด้วยวิธีธรรมานเป็นอันดี คือ พระขันตี

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค้ำยเดชแห่ง
พระพุทธรชยมงคลนั้น.

๓. พระจอมมุนีได้ทรงชนะช้างแก้วประเสริฐชื่อ
นาฬาคีรี เป็นช้างเมามันยิ่งนัก แสนที่จะทารุณประคุด
ไฟป่า และจักราวุธ และสายฟ้า ด้วยวิธีรคลงค้ำยนี้
คือ พระเมตตา

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเคชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๔. พระจอมมุนีทรงมีพระมนัสมีฤทธิ์อันประจักษ์
แล้ว ได้ทรงชนะโจรชื่อนอกุติมาล (ผู้มีพวงคือนิ้วมือ
มนุษย์) แสนร้ายกาจ มีฝีมือ งือกาบวิ่งไล่พระองค์
ไปสู่นทาง ๓ โยชน์

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเคชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๕. พระจอมมุนีได้ทรงชนะความกลัวร้ายของนาง
จิณฺจมาณวิกา ทำอาการประหนึ่งว่ามีศรรักษ์ เพราะทำ
ไม้มีเสี้ยนอันกลมให้เป็นประคุดมีท้อ ค่ายวิธัสมาธิ
อันงาม คือความระงับพระหฤทัยในท่ามกลางหมู่ชน

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเคชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๖. พระจอมมุนีทรงรุ่งเรืองแล้วด้วยประทีป คือ
ปัญญา ได้ทรงชนะสังจกนิครนถ์ ผู้ถือตัวว่าฉลาด เป็น
เจ้าการมผู้มีชื่อเสียง สละเสียซึ่งความสตัย มีใจมุ่งจะยก
ถ้อยคำของตน เป็นผู้มีความนัยนัย

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเดชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๗. พระจอมมุนีทรงโปรดให้พระโมกข์สถานเถระ
พุทธชินราช นรมิตกายเป็นนาคราช ไปทรมานพญา
นาคชื่อนันโทปนันทะ ผู้มีความรู้ผิด มีฤทธิ์มาก
ด้วยวิธีใช้ฤทธิ

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเดชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๘. พระจอมมุนีได้ทรงชนะพรหม ผู้มีนามว่า พกะ
ผู้มีฤทธิ์รุ่งเรืองสว่างไสว มีมืออันงูพิษคือทิวฐิตีที่เป็น
เหตุถือผิดขบเอาแล้ว ด้วยวิธีวางยาอันพิเศษ คือ
เทศนาญาณ

ขอชัยมงคลทั้งหลาย จงมีแก่ท่าน ค่ายเดชแห่ง
พระพุทธรชัยมงคลนั้น.

๙. นรชนโศกมีปัญญา ไม่เกียจคร้าน สวดกัถี ระลึก
กัถี ซึ่งพระพุทธรชัยมงคล ๘ คาถา แม้เหล่านั้นทุก ๆ วัน
นรชนนั้นพึงละเสียได้ซึ่งอุปัทวันตรายทั้งหลายเป็น
อเนก ถึงซึ่งโมกษะ อันเป็นสุข.

มหากาารุณิกชยม้งคคคาธา

- ๑ มหากาารุณิกโก นาโถ หิตาย สพพปาณินัน
ปุเรตวา ปารมี สพพา ปตฺโต สมนโพธิมุตฺตม
- ๒ เอเตน สจฺจวชฺเชน โหตุ เต ชยมงฺกล
- ๓ ชยนฺโต โพธิยา มูเล สกฺขานัน นนทิวทฺตมโน
เอวํ ตวํ วิชโย โหหิ ชยสฺส ชยมงฺกเล
- ๔ อปฺราชิตปลฺลงฺเก สีส ปจฺวิโปกฺขเร
อภิเสเก สพพพฺพุธานัน อคฺคปฺปตฺโต ปโมทติ
- ๕ สุนกฺขตฺตํ สุมงฺกลํ สุปฺภาตํ สหฺมุจฺจิตํ
สุขโณ สุมฺหุตฺโต จ สฺยิฏฺฐิํ พฺรหฺมจาริสฺสุ
- ๖ ปทกฺขิณัน กายกมฺมํ วาจาकมฺมํ ปทกฺขิณัน
ปทกฺขิณัน มโนกมฺมํ ปณิธี เต ปทกฺขิณา
- ๗ ปทกฺขิณานิ กตฺวาน ลกฺษณตฺตฺเต ปทกฺขิเณ.

คำแปล มหาการุณิกชยมังคลคาถา

๑. พระพุทธเจ้าผู้ทรงประกอบด้วยพระมหากรุณา ทรงเป็นที่พึ่งของโลก ทรงบำเพ็ญบารมีทั้งหลายครบบริบูรณ์ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ถึงแล้วซึ่งความตรัสรู้เองอันอุดม

๒. ด้วยการกล่าวสัจจะนี้ ขอชัยมงคลจงมีแก่ท่าน

๓. พระจอมมุนี ผู้เจริญความยินดี (บุตร) แห่งศากยวงศ์ ทรงชนะที่คางไม้โพธิ์ ขอท่านจงมีชัยจงชนะในชัยมงคล เหมือนฉะนั้น

๔. พระองค์ถึงความเป็นผู้เลิศ ปราโมทย์อยู่ ณบัลลังก์อันไม่กลับแพ้ เหนือพันปฐพีอันบริสุทธิ เป็นยอดธรรมที่อภิเษกของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์

๕. ฤกษ์ดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี ขณะดี ทรัพย์ดี ด้วยบุชาติในพรหมจารีทั้งหลาย

๖. กายกรรมเป็นเบื้องขวา คือชอบธรรม วิกรรมเป็นเบื้องขวา คือชอบธรรม มโนกรรมเป็นเบื้องขวา คือชอบธรรม ความปรารถนาของท่านเป็น

เบ็องขวา ก็็ชอบธรรม

๗. ทำกรรมอันเป็นเบ็องขวา ก็็ชอบธรรม ย่อม
ไต้ประโยชน์ทั้งหลายอันเป็นเบ็องขวา ก็็ชอบธรรม.

วิธีสวดพาหุ ๘ บท ประจำวัน ๘ ทิศ

๘ ทิศ มีดังนี้ บูรพา อากเนย์ ทักษิณ หรตี
บัจฉิม พายัพ อุตฺร อีสาน

วิธีสวดมีดังนี้

วันจันทร์	บทที่ ๑ สำหรับทิศบูรพา
	บทที่ ๒ สำหรับทิศอากเนย์
	บทที่ ๓ สำหรับทิศทักษิณ
	บทที่ ๔ สำหรับทิศหรตี
	บทที่ ๕ สำหรับทิศบัจฉิม
	บทที่ ๖ สำหรับทิศพายัพ
	บทที่ ๗ สำหรับทิศอุตฺร
	บทที่ ๘ สำหรับทิศอีสาน
วันอังคาร	บทที่ ๑ สำหรับทิศอากเนย์
	บทที่ ๒ สำหรับทิศทักษิณ
	บทที่ ๓ สำหรับทิศหรตี
	บทที่ ๔ สำหรับทิศบัจฉิม
	บทที่ ๕ สำหรับทิศพายัพ

วันพุธ
(กลางวัน)

- บทที่ ๖ สำหรับทิสอุกร
 บทที่ ๗ สำหรับทิสอีสาน
 บทที่ ๘ สำหรับทิสบูรพา
 บทที่ ๑ สำหรับทิสทักษิณ
 บทที่ ๒ สำหรับทิสหริคิ
 บทที่ ๓ สำหรับทิสปัจฉิม
 บทที่ ๔ สำหรับทิสพายัพ
 บทที่ ๕ สำหรับทิสอุกร
 บทที่ ๖ สำหรับทิสอีสาน
 บทที่ ๗ สำหรับทิสบูรพา
 บทที่ ๘ สำหรับทิสอาคเนย์

วันพุธ
(กลางคืน)

- บทที่ ๑ สำหรับทิสพายัพ
 บทที่ ๒ สำหรับทิสอุกร
 บทที่ ๓ สำหรับทิสอีสาน
 บทที่ ๔ สำหรับทิสบูรพา
 บทที่ ๕ สำหรับทิสอาคเนย์
 บทที่ ๖ สำหรับทิสทักษิณ
 บทที่ ๗ สำหรับทิสหริคิ
 บทที่ ๘ สำหรับทิสปัจฉิม

- วันพฤหัสบดี บทที่ ๑ สำหรับทศบั้งฉิม
 บทที่ ๒ สำหรับทศพายัพ
 บทที่ ๓ สำหรับทศอุดร
 บทที่ ๔ สำหรับทศอีสาน
 บทที่ ๕ สำหรับทศบูรพา
 บทที่ ๖ สำหรับทศอาคเนย์
 บทที่ ๗ สำหรับทศทักษิณ
 บทที่ ๘ สำหรับทศหริดี
- วันศุกร์ บทที่ ๑ สำหรับทศอุดร
 บทที่ ๒ สำหรับทศอีสาน
 บทที่ ๓ สำหรับทศบูรพา
 บทที่ ๔ สำหรับทศอาคเนย์
 บทที่ ๕ สำหรับทศทักษิณ
 บทที่ ๖ สำหรับทศหริดี
 บทที่ ๗ สำหรับทศบั้งฉิม
 บทที่ ๘ สำหรับทศพายัพ
- วันเสาร์ บทที่ ๑ สำหรับทศหริดี
 บทที่ ๒ สำหรับทศบั้งฉิม
 บทที่ ๓ สำหรับทศพายัพ

	บทที่ ๔ สำหรับทิสอูตร
	บทที่ ๕ สำหรับทิสอีสาน
	บทที่ ๖ สำหรับทิสบูรพา
	บทที่ ๗ สำหรับทิสอาคเนย์
	บทที่ ๘ สำหรับทิสทักษิณ
วันอาทิตย์	บทที่ ๑ สำหรับทิสอีสาน
	บทที่ ๒ สำหรับทิสบูรพา
	บทที่ ๓ สำหรับทิสอาคเนย์
	บทที่ ๔ สำหรับทิสทักษิณ
	บทที่ ๕ สำหรับทิสหริ
	บทที่ ๖ สำหรับทิสปัจฉิม
	บทที่ ๗ สำหรับทิสพายัพ
	บทที่ ๘ สำหรับทิสอูตร

หมายเหตุ ที่ว่า “บทที่ ๑ สำหรับทิสบูรพา” นั้น
 หมายความว่า เมื่อสวดบทนี้ ก็ให้ตั้งจิต
 แผ่ไปในทิสบูรพา เมื่อสวดบทที่ ๒
 สำหรับทิสอาคเนย์ ก็ให้ตั้งจิตแผ่ไปใน
 ทิสอาคเนย์ เมื่อสวดบทต่อไป ก็ให้ทำ
 ดังนี้เรื่อยไปจนจบ.

ชินปณฺชรร (ฉบับลังกา)

๑ ขยาสนกคา วีรา	เขตฺวา มารี สวาหินี
จตุสจฺจามตรลั	เย ปวีสุ นราสกา
๒ ตณฺหฺกราทโย พุฑฺธา	อญฺจวีตติ นายกา
สพฺเพ ปตฺติญฺจิตา มยฺหิ	มตฺตถเก เต มฺนิสฺสุสรา
๓ สิริเว ปตฺติญฺจิตา พุฑฺธา	ธมฺโม จ มม โลจเน
สงฺโฆ ปตฺติญฺจิตโต มยฺหิ	อุเร สพฺพคุณากโร
๔ หทยเ อนฺนรฺุโธ จ	สาร์ิปฺตฺโต จ ทกฺขิณ
โกณฺฑนฺนฺโย ปฏฺิจิภาคสมฺม	โมคฺคฺคฺลฺลาโนสิ วามเก
๕ ทกฺขิณ สวเน มยฺหิ	อาหุ อานนฺทราหฺลฺลา
กสฺสโป จ มหานาโม	อุโภสุ วามโสตถ
๖ เกสเนเต ปฏฺิจิภาคสมฺม	สุริโยว ปภงฺกโร
นินฺนุโน สิริสมฺปนฺโน	โสภิตอ มฺนิปฺนฺจโว
๗ กุมารกสฺสโป นาม	มเหสี จิตฺรวาทโก
โส มยฺหิ วทเน นิจฺจ	ปตฺติญฺจาทิ คุณากโร
๘ ปุณฺโณ องฺคฺลฺมาโล จ	อุปาลี นนฺทสีวลี
เดรา ปณฺจ อิม ชาตา	ลลางฺเ ทิลกา มม

- ๘ เสสาสี่ติ มหาเถรา วิชิตา ชินสาวกา
ชลดนตา สัตเตเชน องคมงกุส สณฺหิตา
- ๑๐ รตนํ ปุโรโต อาสิ ทกฺขิเณ เมตฺตสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
ธชคฺคํ ปจฺจนโต อาสิ วามे องฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
- ๑๑ ขนฺธโมรปริตฺตคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
อากาสจฺจนํ อาสิ เสสา ปาการสณฺหิตา
- ๑๒ ชินานาขลสํยฺคฺคฺคฺคฺคฺค
วสโต เม จตฺกฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
ลทา สมฺพุทฺธปฺปชฺชเร
- ๑๓ วาตปิตฺตาทิสณฺชาคา พาหิรชฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
อเสสา วินยํ ขนฺธฺคฺคฺคฺคฺคฺค
อนนตฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
- ๑๔ ชินปฺปชฺชรมชฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
วิหรนฺตํ มหิตฺเต
สทา ปาเลนฺตํ มํ สพฺเพ เต มหาปฺปฺริสาสกา
- ๑๕ อิจฺเจวมจฺจนตฺกโต สฺรฺกฺโข
ชินานุภาเวน ชิตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
พฺพุธานุภาเวน หตฺตาริสฺสฺส
จรามิ สทฺธมฺมนุภาวปาตีโต
- ๑๖ อิจฺเจวมจฺจนตฺกโต สฺรฺกฺโข
ชินานุภาเวน ชิตฺตฺตฺตฺตฺต

- ๑๗ ฌมฺมานุภาวณ หตาริสฺสฺโฆ
 จรามิ สทฺธมฺมนุภาวปาลีโต
 อิจฺเจวมจฺจนฺตกโต สฺสฺสฺสฺสฺ
 ชินานุภาวณ ชิตฺตฺตฺตฺ
 สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺ
 จรามิ สทฺธมฺมนุภาวปาลีโต
- ๑๘ สทฺธมฺมปการปริกฺขิตฺตฺตฺ
 อฏฺฐาริยา อฏฺฐทิสฺสฺสฺ
 โหนฺติ
 เอตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺ
 อฏฺฐ นาถา ภาวฺติ
 อฏฺฐ วิตานํ ชินา จิตา เม
- ๑๙ ภาณฺตฺตฺตฺตฺ
 มารเสนํ มม สิริสิ จิตฺตฺ
 โพธิมารุชฺช
 สฺสฺสฺสฺสฺ
 โมกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺ
 วาเม วสฺติ ภูชฺตฺ
 ทกฺกฺกฺกฺกฺ
 สารีปฺตฺตฺ
 ฌมฺโม มชฺเช อฺรฺสฺมึ
 วิหฺรฺติ ภาวฺโต โมกฺกฺกฺ
 โมรโยนี สฺมฺปฺตฺตฺ
 โพธิสฺสฺสฺ
 จรณฺยฺกฺกฺ
 ภาณฺ โลเกกฺกฺกฺ
- ๒๐ สพฺพฺพาวมฺจฺจลฺมฺปฺทฺทฺ
 สพฺพฺพิตฺติวอกฺกฺกฺ
 โทสมเสสฺสนินฺหา

- สพฺพนฺตฺรรายภยทุสฺสึปฺนํ อกนฺตํ
 พุทฺธานุภาวปวเรน ปยาตุ นาสํ
 ๒๑ สพฺพาวมจฺจลฺมฺปทุทฺทวทฺตุนิมิตฺตํ
 สพฺพพีติโรคฺคหโทสมเสสสินฺนุทา
 สพฺพนฺตฺรรายภยทุสฺสึปฺนํ อกนฺตํ
 ฌมฺมานุภาวปวเรน ปยาตุ นาสํ
 ๒๒ สพฺพาวมจฺจลฺมฺปทุทฺทวทฺตุนิมิตฺตํ
 สพฺพพีติโรคฺคหโทสมเสสสินฺนุทา
 สพฺพนฺตฺรรายภยทุสฺสึปฺนํ อกนฺตํ
 สจฺจมานุภาวปวเรน ปยาตุ นาสํ.

คำแปล คาถาชินบัญชร ฉบับลังกา

๑. พระวิรุฬหะทั้งหลายทรงชนะมารพร้อมทั้ง
เสนาพาหนะ เสด็จสู่พระที่นั่งแห่งชัยชนะแล้ว พระ
พุทธวิระเหล่าไคเหล่าทรงเป็นผู้ประเสริฐแห่งนรชน ทรง
ก่อมอมตรสแห่งสัจจะทั้งสี่แล้ว.

๒. พระพุทธะทั้งหลาย ๒๘ พระองค์ มีพระ
กัณฑ์กรเป็นต้น ทรงเป็นพระนายผู้นำโลก พระ
มุนเศวรจอมมุนีทุกพระองค์นั้นทรงสติประทับบน
กระหม่อมแห่งข้าพระเจ้า.

๓. พระพุทธะทั้งหลายทรงสติประทับบนเศียร
เกล้า พระธรรมสติประทับที่ดวงตาของข้าพระเจ้า
พระสงฆ์ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณทั้งปวงสติประทับที่อุระ
ของข้าพระเจ้า.

๔. พระอนรุทธะประทับที่หทัย พระสารีบุตร
ประทับที่เบื้องขวา พระโกณฑัญญะประทับที่เบื้องหลัง
พระโมคคัลลานะประทับที่เบื้องซ้าย.

๕. พระอานนท์และพระราหุลประทับที่หูเบื้องขวา
ของข้าพระเจ้า พระกัศสปะและพระมหานามทั้งสอง

ประทับที่หุบเบื้องซ้าย.

๖. พระโสภิตผู้เป็นมุนีที่แก้วกล้า ถึงพร้อมด้วย
สิริ เหมือนอย่างดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่าง ประทับที่
สุกผมส่วนเบื้องหลัง.

๗. พระผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้มีวาตะอันวิจิตร
ชื่อพระกุมารกัสสป ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณนั้น ประทับ
ที่ปากของข้าพระเจ้าเป็นนิตย์.

๘. พระเดระห้าพระองค์เหล่านี้ คือ พระปุลณะ
พระอังกุลิมาล พระอุบาลี พระนันทะ พระสีวลี เกิด
เหมือนอย่างคิลก (รอยเจิม) ที่หน้าผากของข้าพระเจ้า.

๙. พระมหาเดระทั้งหลาย ๘๐ ที่เหลือจากนี้ ผู้ชนะ
ผู้เป็นสาวกของพระพุทธะผู้ทรงชนะ รุ่งเรืองอยู่ด้วยเดช
แห่งศีล สถิตอยู่ที่องค์กายพหุทั้งหลาย.

๑๐. พระรัตนสูตรประจวบเบื้องหน้า พระเมตต-
สูตรประจวบเบื้องขวา พระธชัคคสูตรประจวบเบื้องหลัง
พระอังกุลิมาลสูตรประจวบเบื้องซ้าย.

๑๑. พระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระ
อาฏานาฏิยสูตร เป็นเหมือนอย่างฟ้าครอบ พระสูตร
ปริตรทั้งหลายที่เหลือกำหนดคหมาเป็นปรากฏ.

๑๒. เมื่อข้าพพระเจ้าอัครราชทูตอยู่ด้วยกิจทั้ง ๔ อย่าง ใน บัญชรแห่งพระสัมพุทธะ ประกอบด้วยลานเขตแห่ง อาณาอำนาจแห่งพระพุทธรูปผู้ทรงชนะ ประทับด้วย ปรากฏการคือพระธรรมทุกเมื่อ.

๑๓. ขออุปัฏฐาทะทั้งภายนอกทั้งภายในทั้งหลาย ที่ เกิดจากลมและน้ำคือน้ำกิน จึงถึงความสิ้นไป ไม่มี เหลือ ด้วยเดชแห่งพระชินะผู้มีคุณอันไม่มีที่สุด.

๑๔. ขอพระมหากษัตริย์ผู้เสด็จล้าทั้งหลายทั้งปวงนั้น โปรดอภิบาลข้าพเจ้าผู้สถิตในท่ามกลางแห่งพระชิน- บัญชรอยู่บนพื้นแผ่นดิน.

๑๕. ข้าพเจ้าผู้มีการรักษาดีโดยทำให้ครบถ้วน ทุกทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุปัทวันตราย ด้วยอานุภาพแห่งพระชินะ ทำลายหมู่แห่งข้าศึก (คือ กิลีส) ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธรูป อันอานุภาพแห่ง พระสัทธรรมอภิบาล ประพฤติอยู่.

๑๖. ข้าพเจ้าผู้มีการรักษาดีโดยทำให้ครบถ้วน ทุกทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุปัทวันตราย ด้วยอานุภาพแห่งพระชินะ ทำลายหมู่แห่งข้าศึก (คือ กิลีส) ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรม อันอานุภาพ

แห่งพระสถรรมอภิบาล ประพศิอยู่.

๑๗. ข้าพระเจ้ามีการรักษาดีโดยทำให้ครบถ้วนทุกทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุปัทวันตราย ด้วยอานุภาพแห่งพระชินะ ทำลายหมุ่แห่งข้าศึก (คือ กิเลส) ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ อ้นอานุภาพแห่งพระสถรรมอภิบาล ประพศิอยู่.

๑๘. ข้าพระเจ้าผู้อันปราการคือพระสถรรวมเวดล้อม พระอริยะทั้งหลายแปดประทับอยู่ในทิศทั้งแปด พระนาถะคือที่พึ่งทั้งหลายแปดประทับอยู่ในระหว่างนี้ พระชินะทั้งหลายสถิตประทับเหมือนอย่างเพ็ชานเบื้องบนข้าพระเจ้า.

๑๙. พระศาสดาเสด็จขึ้นสู่โพธิ ทรงทำลายมาร และเสนามาร ทรงสถิตประทับบนเศียรเกล้าของข้าพระเจ้า พระโมคคัลลานะประทับบนบ่าเบื้องซ้าย พระสารีบุตรประทับบนบ่าเบื้องขวา พระธรรมประจุอยู่ที่อุระในท่ามกลาง พระโพธิสัตว์ผู้ถึงกำเนิดนกยูง ส่องสว่าง เป็นพระนาถะเอกแห่งโลก ไปกับด้วยจรณะคือเท้าทั้งคู่ เพื่อพ้นจากภพ.

๒๐. ขอปวงอวมงคล อุปัทวะ นิมิตรร้าย จัญไร

โรค เควาะห์ โทษ นินทาสารพัด อันตราย ภัย
 ผันร้าย ที่ไม่ชอบใจทุกประการ จงถึงความสิ้นสูญไป
 ด้วยอำนาจอันบวรแห่งพระพุทธร.

๒๑. ขอปวงอวมงคล อุบัติวะ นิมิตร้าย จัญไร
 โรค เควาะห์ โทษ นินทาสารพัด อันตราย ภัย
 ผันร้าย ที่ไม่ชอบใจ ทุกประการ จงถึงความสิ้นสูญ
 ไป ด้วยอำนาจอันบวรแห่งพระธรรม.

๒๒. ขอปวงอวมงคล อุบัติวะ นิมิตร้าย จัญไร
 โรค เควาะห์ โทษ นินทาสารพัด อันตราย ภัย
 ผันร้าย ที่ไม่ชอบใจ ทุกประการ จงถึงความสิ้นสูญ
 ไป ด้วยอำนาจอันบวรแห่งพระสงฆ์ เทอญ.

หมายเหตุ— เมื่อสวดให้แก่ผู้อื่นใช้ เต แทน เม
 ใช้ คว แทน มม ใช้ คุยห้ แทน
 มยห้ ใช้ จราหิ แทน จรามิ และ
 คำแปล ใช้ ท่าน แทน ข้าพระเจ้า ใน
 ที่ทุกแห่ง.

คาถาชินบัญชร

(ฉบับที่ใช้สวดกันในเมืองไทย)

(แต่ปรับปรุงใหม่เฉพาะบางแห่งตามฉบับลังกา)

- ๑ ขยาสนคคา พุฑธา เขตฺวา มารี สวาหิณี
จตุสจจามตรลั ยะ ปวีสุ นราสภา
- ๒ คณฺหกรวาทโย พุฑธา อญฺจวีสติ นายกา
สพฺเพ ปติญฺจिता มยฺหํ มตุถเก เต มฺนิสฺสุธา
- ๓ สิโร ปติญฺจิตโต พุฑฺโธ ธมฺโม จ มม โลจเน
สงฺโฆ ปติญฺจิตโต มยฺหํ อฺเว สพฺพคุณากโร
- ๔ ททเย เม อนฺรุฑฺโธ สารูปฺโต จ ทกฺขิณ
โกณฺทลฺโย ปุญฺจิกาสุมิ โมกฺคฺลฺลาโนตี วามเก
- ๕ ทกฺขิณ สวเน มยฺหํ อาสุ อานนฺทราหุลา
กฺลฺสโป จ มหานาโม อุกฺโธ วามโสถเก
- ๖ เกสนเต ปุญฺจิกาสุมิ สุริโยว ปภงฺกโร
นิสินฺโน สิริสมฺปนฺโน โสภิตो มฺนิปฺภุคฺโว
- ๗ กุมารกฺลฺสโป เถโร มเหสี จิตฺตวาทโก
โส มยฺหํ วทเน นิจฺจํ ปติญฺจาทิ คุณฺยากโร

- ๘ ปุณฺโณ องฺคุลิมาโล จ อฺปาถี นนฺทสวี่
 เถรา ปณฺจ อีเน ชาตา นลาญฺเฐ คีลกา มม
- ๙ เสตาสีติ มหาเถรา วิชิตา ชินสาวกา
 ชลนฺตา สี่ลเตเชน องฺคมงฺเกสฺส สณฺจิตา
- ๑๐ รตนํ ปุโรโต อาสี ทกฺขิณเมตฺตสฺสคฺกํ
 ฐชคฺคํ ปจฺฉโต อาสี วาเม องฺคุลิมาลํ
- ๑๑ ขนฺธโมรปริตฺตคณฺจ อาญานาญฺิยสฺสคฺกํ
 อาภาสจฺฉนฺทํ อาสี เสสา ปาการสณฺฉิตา
- ๑๒ ชินาณาขลสํยคฺเต ฐมฺมปาการลงฺกเต
 วสโต เม จคฺคิจฺเจเน สทา สมฺพุทฺธปณฺชเร
- ๑๓ วาตปี่ตฺตาทิสณฺชาตา พาหิรชฺฉนฺตคฺคฺปทฺทวา
 อเสสา วินยํ ยนฺตุ อนนฺตชินเตชสา
- ๑๔ ชินปณฺชรมชฺฉญฺจึ วิหรนฺตํ มหীตเล
 สทา ปาเลนฺตุ มี่ สพุเพ เต มหาปุริสาสกา
 อิจฺเจวมจฺฉนฺตคฺคโต สฺรภฺโข
 ชินาณฺภาเวน ชิตฺคฺปทฺทโว
 ฐมฺมานฺภาเวน ชิตาริสงฺโก
 สงฺฆานฺภาเวน ชิตนฺตฺราโย
 สทฺฐมฺมานฺภาวปาถิตโต จรามิ ชินปณฺชเร.

คำแปล คาทาชินบัญญัติ ฉบับไทย

(แต่ปรับปรุงใหม่เฉพาะบางแห่งตามฉบับลังกา)

๑. พระพุทธะทั้งหลายทรงชนะมารพร้อมทั้งเสนาพาหนะ เสด็จสู่พระที่นั่งแห่งชัยชนะแล้ว พระพุทธะเหล่าใดเหล่าทรงเป็นผู้ประเสริฐแห่งนรชน ทรงมีอมตรสแห่งสัจจะทั้งสี่แล้ว.

๒. พระพุทธะทั้งหลาย ๒๘ พระองค์ มีพระคัมภีร์เป็นต้น ทรงเป็นพระนายกผู้นำโลก พระมุนเศวรจอมมุนีทุกพระองค์นั้น ทรงสติประทับบนกระหม่อมแห่งข้าพระเจ้า.

๓. พระพุทธเจ้าทรงสติประทับบนคีรีชะ พระธรรมสติประทับที่ดวงตาของข้าพระเจ้า พระสงฆ์ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณทั้งปวงสติประทับที่อุระของข้าพระเจ้า.

๔. พระอนรุทธประทับที่หทัยของข้าพระเจ้า พระสารีบุตรประทับที่เบื้องขวา พระโกณฑัญญะประทับที่เบื้องหลัง พระโมคคัลลานะประทับที่เบื้องซ้าย.

๕. พระอนันท์และพระราหูประทับที่หุบเบื้องขวา
ของข้าพระเจ้า พระกัศปะและพระมหาเวมทั้งสอง
ประทับที่หุบเบื้องซ้าย.

๖. พระโสภิตผู้เป็นมุนีที่แก่กล้า ถึงพร้อมด้วย
สิริ เหมือนอย่างดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่าง ประทับที่
สุคผสมส่วนเบื้องหลัง.

๗. พระเถระผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้มีวาตะอัน
วิจิตร ชื่อพระกุมารกัศปะ ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณนั้น
ประทับที่ปากของข้าพระเจ้าเป็นนิตย์.

๘. พระเถระห้าพระองค์เหล่านี้ คือ พระปณณะ
พระอังกุลิมาต พระอุบาสี พระนันทะ พระสีวลี เกิด
เหมือนอย่างคิลก (รอยเจิม) ที่หน้าผากของข้าพระเจ้า.

๙. พระมหาเถระทั้งหลาย ๘๐ ที่เหลือจากนี้ ผู้
ชนะ ผู้เป็นสาวกของพระพุทธะผู้ทรงชนะ รุ่งเรืองอยู่
ด้วยเดชแห่งศีล สถิตอยู่ที่อังกาพยพทั้งหลาย.

๑๐. พระรัตนสูตรประจวบเบื้องหน้า พระเมตตสูตร
ประจวบเบื้องขวา พระธชัคคสูตรประจวบเบื้องหลัง
พระอังกุลิมาตสูตรประจวบเบื้องซ้าย.

๑๑. พระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระ
อาฏานาฏิยสูตร เป็นเหมือนอย่างฟ้าครอบ พระสูตร

ปริศนทั้งหลายที่เหลือกำหนดหมายเป็นปรากฏ.

๑๒. เมื่อข้าพระเจ้าอาศัยอยู่ด้วยกิจทั้ง ๔ อย่าง ใน บัญชรแห่งพระสัมพุทธะ ประกอบด้วยลานเขตแห่ง อาณาอำนาจแห่งพระพุทธรูปผู้ทรงชนะ ประดับด้วย ปรากฏคือพระธรรมทกเมื่อ.

๑๓. ขออุบ้ทวะ (เครื่องขัดข้อง) ทั้งภายนอก ทั้งภายในทั้งหลาย ที่เกิดจากลมและน้ำค้เป็นต้น จง ถึงความสิ้นไป ไม่มีเหลือ ด้วยเดชแห่งพระชินะผู้ ไม่มีที่สุค.

๑๔. ขอพระมหาบุรุษผู้เลิศกล้าทั้งหลายทั้งปวง นั้นไปรคอภิบาลข้าพระเจ้าผู้สถิตในท่ามกลางแห่งพระ ชินบัญญัติอยู่บนพนแผ่นดิน.

ข้าพระเจ้ามีความรักชาติ โดยทำให้ครบถ้วนทุก ทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุบ้ทวะด้วย อานุภาพพระพุทธรูปผู้ทรงชนะ ชนะข้าศึกขัดข้องด้วย อานุภาพแห่งพระธรรม ชนะอันตรายด้วยอานุภาพ แห่งพระสงฆ์ อันอานุภาพแห่งพระสัทธรรมอภิบาล ประพฤติอยู่ในพระชินบัญญัติ.

พระธรรมเทศนา บรมธรรมกถา

ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันพระราชสมภพ
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร
รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี
ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวัง

วันอาทิตย์ที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๑

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร
รับพระราชทานถวาย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.
อาโรกฺษปรมา ลาภา สนฺตุจฺฉิปรมํ ชนํ
วิสุตาสปรมา ฉาตี นิพฺพานํ ปรมํ สฺจนฺติ.
บัดนี้ จักรับพระราชทานถวายวิสัชนาพระธรรม-
เทศนา ในบรมธรรมกถา ฉลองพระเดชพระคุณ
ประทับพระบัญญาบารมี ในงานทรงบำเพ็ญพระราช-

กุศลถวายสมเด็จพระบรมมหาจักรีวิทยาราช อาทิส
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระสยามเทวาริราช สยาม
รัฐกเทศาทังปวง และพระราชทานสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากร
ปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงพระเจริญพระราช
สิริสวัสดิ์พิพัฒน์มงคลพระชนมสุขทุกประการ ในมหา
มงคลสมัยคล้ายวันพระราชสมภพในวันที่ ๒ เมษายน
พุทธศักราช ๒๕๒๑ นี้

สมเด็จพระบรมมหาจักรีวิทยาราชทุกพระองค์ผู้ทรง
ปกครองไทยรัฐสีมาอาณาเขตนี้ให้เจริญสวัสดิ์มาโดย
ลำดับ ชื่อว่าได้ทรงเป็นพระราชบูรพการีผู้ทรงทำพระ
ราชอุปการคุณทังปวงแก่ประเทศชาติ และปวงชนผู้เกิด
มาอาศัยอยู่ในประเทศชาตินี้ และพระสยามเทวาริราช
พระสยามเทวารักษ์ทังปวง ซึ่งล้วนเป็นสยามรัฐกเทศา
ผู้ได้อภิบาลรักษาพระเศวตฉัตร พระองค์พระมหา
จักรีตรี พระราชวงศ์ พร้อมด้วยประเทศชาติพสกนิกร
ประชาชนทุกหมู่เหล่า ให้แคล้วคลาดให้สงบอุปสรรค
ศัตรูภัยบ้วันตราย โดยอาการที่ปรากฏออกมาเป็น
ความเกษมสวัสดิ์คืออย่างที่ไม่น่าเป็น ไปได้หลายครั้งหลาย

คราว จึงชื่อว่าเป็นบุรพการีผู้กระทำอุปการคุณร่วมกับ
 สมเด็จพระบรมราชบุรพการีทุกพระองค์ สมเด็จพระม
 บพิตรพระราชสมภารเจ้าทรงสองพระองค์ทรงพระราช
 อนุสรณ์ถึงพระราชคุณูปการของสมเด็จพระบรมราช-
 บุรพการีพร้อมทั้งพระสยามเทวาธิราช สยามรัฐกเทศา
 โดยที่มันเป็นเหตุแห่งความดำรงอยู่และความเจริญสวัสดิ
 ของแผ่นดินไทยประชาชนชาวไทย กับทั้งพระพุทธ
 ศาสนาที่สามารถเป็นที่พึ่งให้พันทุกซ์ได้ตามควรแก่การ
 ปฏิบัติ จึงทรงพระราชปรารภว่าอันเป็นนมหามงคลนทร์
 บำเพ็ญพระราชกุศลถวาย ชื่อว่าได้ทรงตั้งอยู่ในกตัญญู
 กตเวทิตาธรรมซึ่งเป็นภูมิชั้นของสาธุชน ตามพระพุทธ
 นิพนธ์ที่ตรัสไว้ว่า “ภูมิ เว สาธุรูปานํ กตัญญู
 กตเวทิตา ความกตัญญูกตเวทิตเป็นภูมิชั้นของสาธุชน”
 ดังนั้น ขอนยอมเป็นไปเพื่อความสถิตดำรงมั่นคงตลอด
 จักรกาล และเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระสิริราช
 สมบัติ พระราชวงศ์พร้อมด้วยประเทศชาติประชาชน
 หนึ่ง วันที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลกรณนี้เป็นวัน
 ตรงกับวันพระราชสมภพสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
 เจ้าฟ้ามหากัศจีศรีนครินทร์ รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยาม

บรมราชกุมารี ทรงพระราชปรารภว่าอันเป็นมหา
มงคลน^๕ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานสมเด็จพระ
สยามบรมราชกุมารีพระองค์^๕นั้น ชื่อว่าไต่ทรงปฏิบัติ
บุพการีธรรมในฐานะเป็นองค์พระราชบุพการีที่ตรัสเรียก
ว่าพรหมเป็นต้นของบุตรธิดา ทั้งพระพุทธานิคมที่
ตรัสว่า

“พรหมมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพพจฺจยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุคฺคตานิ ปชาย อนุกมฺปิภา
มารดาบิดาผู้อนุเคราะห์ปสาคือบุตรธิดาผู้เกิดมาเรียกว่า
เป็นพรหม เป็นบูรพาจารย์ เป็นอาหุเนย ผู้ควรบูชา
ของบุตรธิดาทั้งหลาย” ^๕ ดังนี้

ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕
ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐ ได้มีประกาศพระบรม
ราชโองการสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธร
เทพรัตนสุภา กิติวัฒนากุลโสภาค เฉลิมพระนามตาม
ที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระเทพรัตนราช
สุภา เจ้าฟ้ามหาดจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ
สยามบรมราชกุมารี เป็นเหตุยังความปีติปราโมทย์ให้
บังเกิดขึ้นโดยทั่วไป เพราะสมเด็จพระสยามบรมราช

กุมารีพระองค์นั้น ทรงเทียบพร้อมด้วยพระคุณสมบัติ
 ค้ำที่ปรากฏในประกาศพระบรมราชโองการนั้นทุกประ-
 การ อันประชาชนเป็นอันมากย่อมได้เห็น ได้ทราบ
 ได้รับรองกันอยู่โดยทั่วไปแล้ว ต่อมาได้มีพระบรมราช
 โองการแต่งตั้งให้ทรงดำรงตำแหน่งอุปนายกสภาผู้อำนวย
 การสภาภาษาชาติไทยเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช
 ๒๕๒๐ สมเด็จพระสยามบรมราชกุมารีพระองค์นี้ทรงได้
 ได้รับความสำเร็จในการศึกษาอย่างงดงาม ปัจจุบันทรง
 ศึกษาต่อระดับปริญญาโท ทั้งที่คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่คณะโบราณคดี มหา-
 วิทยาลัยศิลปากร ทั้งได้ทรงพระราชอุทิศสาหะปฏิบัติ
 กิจการอันเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติบ้านเมืองและ
 ประชาชนเป็นอเนกประการ ได้ทรงปฏิบัติสนองพระเดช
 พระคุณสมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้พระบรม
 ชนกนาคชนนีในพระราชภารกิจที่ทรงมอบหมายให้สำเร็จ
 ลุล่วงไปด้วยดีสมพระราชประสงค์ ทั้งได้ทรงปฏิบัติ
 สสนองพระเมตตาสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยาม-
 มกุฎราชกุมารผู้สมเด็จพระเชษฐภคินี พระผู้ทรงเป็น
 แบบอย่างนำสมเด็จพระชนนีเชษฐภคินีโดยแท้ จึงนับว่า

เป็นพระราชกุศลบารมีแห่งสมเด็จพระบรมพิตร พระราชสมภารเจ้า^๕ทั้งสองพระองค์ที่ทรงมีพระราชโอรสธิดาทรงพระเจริญด้วยพระปรีชาสามารถเพียบพร้อมด้วยพระคุณสมบัติแห่งขัตติยราชกุมารกุมารี ทรงปฏิบัติสนองพระเดชพระคุณในกิจและโอกาสนั้น ๆ ทั่วเวลาและเป็นบุญวาสนาของประเทศชาติประชาชนชาวไทยที่ได้มีพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ทรงเป็นหลักชัยและหลักใจได้อย่างแท้จริง

อันองค์สมเด็จพระสยามบรมราชกุมารนั้น ในปัจจุบันแม้จะได้ทรงรับพระราชภาระธุระเพิ่มขึ้นอีกเป็นอันมาก ก็ได้ทรงมีพระราชอุทิศสาธุปฏิบัติโดยทั่วถึงสมบูรณ์ พร้อมกันไปกับทรงศึกษาต่อไปโดยไม่ทรงหยุดยั้ง^๕ ด้วยทรงคงพระราชหฤทัยแน่วแน่ที่จะทรงนำวิชาการที่ทรงศึกษาทั้งนั้นมาทำประโยชน์แก่แผ่นดินให้ยิ่งขึ้นไป

เพื่อเฉลิมพระราชศรัทธาในธรรมปฏิบัติตามพุทธศาสนาวาทอันอาจเป็นอุปการเหตุแห่งพระราชปฏิบัติทั้งในด้านการศึกษา ทั้งในด้านการทรงปฏิบัติพระราชกรณียะ^๕ทั้งปวง จึงขอพระราชทานถวายวสันตนาด้วย

พระธรรมบทคาถาหนึ่ง ซึ่งขอพระราชทานยกไว้เป็น
 บทอุเทศ ณ เบื้องต้นว่า อาโรกฺยปรมา ลาภา เป็นต้น
 แปลความว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง สันโดษ
 เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง ความคุ้นเคยไว้วางใจเป็นญาติ
 อย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ดังนี้

ลาภ คือการได้สิ่งทั้งหลายมาหรือส่งทั้งหลายที่ได้
 มา เป็นโลกธรรมข้อหนึ่ง คู่กับอลาภ คือการไม่ได้
 และคนทั่วไปต้องการลาภ จึงเป็นโลกธรรมส่วนอภิ-
 ษุราภรณ์ คือส่วนที่รักใคร่ปรารถนาต้องการ ทำไมลาภ
 จึงเป็นอภิษุราภรณ์ของโลก ก็เพราะลาภเป็นสิ่งที่เกื้อกต
 ให้เกิดความสุข เช่นได้ลาภ คือเครื่องอุปโภคบริโภค
 ก็จะไม่ลำบากขาดแคลน จะดำรงชีวิตอยู่เป็นสุข แต่
 ถ้าวร่างกายของตนมีโรคภัยไข้เจ็บก็ไม่อาจที่จะบริโภคลาภ
 ได้ ต้องรักษาตนเองให้หายจากโรค ถ้าเป็นโรคที่ทำให้
 ให้ทุพพลภาพก็ไม่สามารถที่จะทำกิจการอะไรให้เกิกลาภ
 ใหม่ขึ้นได้ ฉะนั้น สิ่งพึงต้องการเป็นอันดับแรกของ
 คนก็คือ ความไม่มีโรคอันหมายถึงร่างกายมีสุขภาพ
 ออมนัยปราศจากโรคที่ทำให้ทุพพลภาพ ไร้สมรรถภาพ
 เป็นเหตุให้สามารถทำงาน สามารถบริโภคใช้สอย

ลากต่าง ๆ ที่ได้มาให้เกิดความสุข ความไม่มีโรคจึง
 เป็นลากอย่างยิ่งหรือยอดของลาก ในบัดนี้ความรู้ใน
 วิธีการป้องกันการรักษาอนามัย วิธีบำบัดรักษาโรคภัย
 ไข้เจ็บต่าง ๆ ค่อนข้างมาก ได้มีโรงพยาบาล มีสถาน
 สงเคราะห์คนไข้เจ็บต่าง ๆ ทั้งผู้มึนใจรูดาก็ได้พากัน
 บริจาคเพื่อสงเคราะห์ แต่ที่พึงตั้งข้อสังเกตว่า เป็น
 หน้าที่ของทุก ๆ คนจะพึงรักษาตนด้วยตนเองทุก ๆ วัน
 ไม่ควรจะคิดว่ามีแพทย์มีโรงพยาบาลอยู่พร้อม หรือมี
 ยาที่ดี ๆ เป็นอะไรชนิดที่ไม่เป็นอะไร พระพุทธเจ้าได้
 ทรงแสดงธรรมเพื่อปฏิบัติรักษาตนให้มีอนามัยไว้หลาย
 ข้อ เช่น สัมมาอาชีวะ ประกอบอาชีพโดยชอบ อัน
 หมายถึงในทางสุจริตและในทางที่ชอบด้วยหลักสุข-
 ลักษณะ คือแม้ว่าจะในทางสุจริตก็มีใช้ว่าจะหักโหม
 จนเกินกำลังหรือในวิธีที่ก่อโรคให้เกิดแก่ร่างกาย
 สมชีวิตา ความครองชีวิตสม่าเสมอ อันหมายถึงการ
 ใช้จ่ายทรัพย์ที่ได้มาพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้
 ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้เบียดครอนนัก หมายถึงการ
 จัดให้มีการบริโภค การทำงาน การพักผ่อน อัน
 รวมเรียกว่าการดำรงหรือการดำเนินชีวิตโดยชอบสม่า

เสมอ โภชนะเมตต์คัญญตา ความรู้ประมาณในการบริโภคอันหมายถึงความรู้จักมาตรา คือประมาณในคุณภาพในปริมาณเป็นต้นของอาหาร นอกจากนี้ยังได้ทรงสอนให้เว้นจากอบายมุขต่าง ๆ เช่น เป็นนักเลงสุรา นักเลงการพนัน นักเที่ยวกลางคืน เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นเครื่องก่อโรคให้เกิดแก่ร่างกาย หลักธรรมเหล่านี้เป็นธรรมเครื่องรักษาดนรักษาร่างกายให้มีผาสุก เมื่อทุกคนได้ใส่ใจรับไปปฏิบัติ ก็จะได้เห็นผลว่าจะมีผาสุกแก่ร่างกายตลอดถึงแก่ทรัพย์ จะมีความผาสุกในการครองชีวิต

แต่ทางพระพุทธศาสนาได้หยุดอยู่เพียงความไม่มีโรคทางกายเท่านั้น ได้มุ่งสอนถึงความไม่มีโรคทางใจเป็นข้อสำคัญ ในมกคณตียสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ปริพาชกชื่อว่า มกคณตียะ มีความย่อในบางตอนว่า คนที่มีจิตใจคั่นรันทะยานอยากปรารถนากระหายอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ก็ย่อมคั่นรนใจไปในสิ่งเหล่านั้น เมื่อได้มาปฏิบัติอบรมจิตใจให้สงบความอยากความกระหายเสียได้ ก็ย่อมไม่ต้องการสิ่งเหล่านั้น ซึ่งก่อนแต่นั้นได้มีความปรารถนาต้องการเป็นอันมาก เปรียบ

เหมือนคนเป็นโรคเรื้อน มีร่างกายเป็นแผลแตกไปทั่ว มีความเจ็บคันไปทั้งตัว จึงต้องไปย่างกายที่หลุมถ่านเพลิงอันร้อน ต่อมาญาติมิตรได้นำเขาไปหาหมอให้รักษาบำบัดจนหายจากโรค เมื่อหายแล้วแม้เขาจะได้เห็นคนเป็นโรคเรื้อนอื่น ๆ พวกนี้ย่างกายที่ถ่านเพลิงอันร้อน เขาก็หาปรารภจะไปย่างกายที่ถ่านเพลิงไม่ อันที่จริงในขณะที่เขาเป็นโรคเรื้อนอยู่หรือในขณะที่เขาหายโรคแล้ว ไฟถ่านเพลิงก็ทรงร้อนให้เกิดทุกข์เหมือนกันนั่นเอง แต่ตัวเขาเองต่างหากที่มีความรู้สึกต่างกันในขณะที่เป็นโรค ก็โรคนั่นเองที่ทำให้ต้องการไฟ วิ่งไปหาไฟ ให้ไฟลนตนเองและรู้สึกว่าเป็นสุข เมื่อหายโรคแล้วก็ไม่ต้องการวิ่งไปหาไฟให้ไฟลน และได้พบความสุขอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความสุขอันแท้จริง พระพุทธเจ้าได้ทรงเปล่งอุทานขึ้นว่า ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรรดาทางทั้งหลายที่ให้อภิมรรคธรรมทางมีองค์ประกอบ ๘ ประการเป็นทางเกษมสวัสดิ์ ดังนี้ ฝ่ายมาคณตฺติยะปริพพาชกได้ฟังพระพุทธอุทานนั้นได้กราบทูลว่า นำแปลกที่พระพุทธอุทานนี้ไปสบกันตรงกันกับภาษิตของท่าน

บุรพจารย์ปริพพาชกซึ่งได้กล่าวว่า ความไม่มีโรค
 เป็นลาภอย่างยิ่ง นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง ว่าคงนี้แล้วได้
 ลูบกายของตนด้วยมือ กราบทูลว่า นี่แหละคือความ
 ไม่มีโรค นี่แหละคือนิพพาน เพราะว่าตนไม่มีโรคอะไร
 เบียดเบียน มีสุขอยู่จนบัดนี้ คำของมาคัดตียะนี้แสดง
 ว่ามาคัดตียะมีความเข้าใจเพียงว่า ความไม่มีโรคที่พระ
 พุทธเจ้าได้ตรัสสอนเป็นความไม่มีโรคทางกาย และ
 ข้อหนึ่งคือนิพพาน ซึ่งตนเองมีอยู่แล้วในเวลานั้น
 ตามที่เคยฟังและเคยเข้าใจในบทธรรมเช่นเดียวกันนี้จาก
 บุรพจารย์ของตน พระพุทธเจ้าได้ตรัสอบรมต่อไป
 โดยความว่า คนตาบอดไม่เห็นอะไรเลย ได้ฟังคนตาดี
 พูดถึงผ้าขาว ก็แสวงหาผ้าขาว ได้มีคนผู้หนึ่งนำผ้า
 เบอนเประอมาลงให้ว่าเป็นผ้าขาวสะอาด เขารับมา
 นุ่งห่มแล้วดีใจ พูดอวดใคร ๆ ว่าผ้าขาวสะอาด ทั้งที่
 ไม่รู้ไม่เห็นเอง เพียงแต่เชื่อกันตาดีที่เขามาลงเท่านั้น
 มีอุปมาฉันใด คนที่ไม่มีปัญญาฉันนั้นนี้ ไม่รู้ไม่เห็น
 ความไม่มีโรคและนิพพาน ก็พูดไปเช่นนั้น ร่างกาย
 นี้เป็นรังโรค มาคัดตียะยังมาชี้เอาว่าเป็นความไม่มีโรค
 เป็นนิพพาน มาคัดตียะได้ฟังดังนั้นก็กลับได้สำนึก จึง

กราบทูลขอให้ตรัสบอก พระองค์ตรัสว่าก็เหมือนอย่าง
 คนตาบอดที่ญาติมิตรไปขอให้หมอรักษา ถ้าหมอรักษา
 เท่าไรก็ไม่หาย หมอก็บ่นเหยยเปล่า ลำบากเปล่า ฉันท
 ถ้าตรัสบอกมาคณตียะก็ไม่เข้าใจ ก็จงทรงเหยยเปล่า
 ฉันทนั้น มาคณตียะได้กราบทูลขอให้ตรัสบอกอีก แสดง
 ว่ามีความตั้งใจจะรับกระทำจริง จึงได้ตรัสอบรมต่อไป
 มีความว่า คนตาบอดที่เขานำผ้าเบือนไปดวงให้ใช้ว่า
 เป็นผ้าขาวสะอาดคนนั้น ครันได้มารักษาตาที่บอกหาย
 แล้ว ก็ได้ทราบว่าได้ถูกคนหลวงมาเสียนาน ฉันท
 มาคณตียะก็ฉันทนั้น ถ้าฟังรู้ความไม่มีโรค ฟังเห็น
 นิพพาน พร้อมกับความเกิดขึ้นแห่งปัญญาจักขุนี้ ก็
 จะละความติดค้ำความพอใจยินดีในกองความยึดถือทั้ง
 หลายได้และจะฟังได้ความคึกควมรู้ซึ้นว่าได้ถูกจิตนหลวง
 มาช้านาน มาคณตียะได้กราบทูลขอให้ทรงแสดงธรรม
 โดยที่ตนจะหายจากความบอด พระพุทธเจ้าได้ตรัส
 สอนให้ปฏิบัติดังนี้ ข้อหนึ่ง คบสัปปุรุษคือคนดี ข้อ
 สอง ฟังธรรมของสัปปุรุษคือคนดี ข้อสาม ปฏิบัติ
 ธรรมให้สมควรแก่ธรรมตามที่ได้ฟังแล้ว และเมื่อ
 ปฏิบัติอยู่คั้งนี้จักรู้จกเห็นได้เองว่าเหล่านี้เป็นโรค เป็นผี

เป็นศร เสียบ ซึ่งได้ค้ำไปในทันที พระสุทรนุ่งแสดง
 ความไม่มีโรคทางจิตใจ คือจิตใจจะสงบจากความคั่นรณ
 กระทบ ประรณณา ฉะนั้น จึงจับความได้ว่าโรคทางจิตใจ
 นั้นคือความคั่นรณ กระทบ ประรณณา ซึ่งเรียกว่าเป็น
 กิเลสในใจนั่นเอง โดยตรงก็ได้แก้ค้นหา ความคั่นรณ
 ทะยานอยาก โลภะความโลภอยากได้ ความไม่มีโรค
 ทางจิตใจที่สมบูรณ์ก็คือความที่มีจิตใจสงบระงับจากความ
 กระทบ ประรณณา ความโลภอยากได้ แต่เมื่อจะ
 แสดงโดยสามัญสำหรับเป็นข้อปฏิบัติทั่วไปก็คือเพียงแต่
 ความสงบจิตใจได้จากความคั่นรณปรารณาต้องการ อัน
 เป็นตัวความโลภในทางที่ผิด เช่นในทางทุจริตต่าง ๆ
 อีกอย่างหนึ่งแม้ในทางสุจริต คือในทางที่ดีต่าง ๆ ถ้าเป็น
 ความคั่นรณปรารณาต้องการ เป็นความโลภอยากได้ที่
 เกินไป ก็จำเป็นจะต้องทำความสงบจิตใจจากความคั่นรณ
 ปรารณาต้องการความ โลภอยากได้เช่นนั้นเหมือนกัน
 นี้เป็นความไม่มีโรคทางจิตใจที่พึงต้องการในที่ทั่วไป ใน
 กาลเวลาทั่วไป ถ้าโรคทางจิตใจข้อนี้ยังรักษาไม่ได้
 ก็ยากที่จะห้ามการแสวงหาในทางที่ผิดต่าง ๆ ยากที่จะ
 ห้ามทุจริตและความเดือดร้อนเสื่อมโทรมที่เกิดจากทุจริต

ต่าง ๆ และยากที่จะประสบความสำเร็จอันสมบูรณ์และ
ยั่งยืนแท้ที่เป็นไปในทางดี หมอที่จะพึงรักษาให้หาย
โรครกิลีสทางใจนี้ก็คือพระพุทธเจ้า และยาสำหรับรักษา
โรครกก็คือพระธรรมในพระพุทธศาสนา นอกจากธรรม
โอสธแล้วไม่มียาที่จะรักษาให้หายโรครกิลีสนี้ได้เลย
ธรรมโอสธขนาดหนึ่งที่สำคัญก็คือสันโดษ ที่ตรัสไว้ใน
ข้อที่สอง ว่าสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง

สันโดษได้แก่ความอึด ความพอ ตรงกันข้ามกับ
ความอยากที่ไม่อึดไม่พอ ซึ่งเป็นโรครกิลีสทางจิตใจข้อ
สำคัญ เพราะความอยากชนิดนี้เองเป็นตัวโรค เครื่อง
เสียบแทง เป็นผีกลัดหนองอยู่ในใจ เป็นครเสียบใจ
และจิตใจเช่นนี้เองเป็นเครื่องลวงบุคคลให้เข้าใจผิด
เพราะเมื่อมีโรคเช่นนี้เกิดขึ้นอยู่ บุคคลก็กลายเป็นผู้
บอด มีจิตของตนเองหลอกให้เห็นให้คิดไปต่าง ๆ ใน
ทางที่ผิด จนกว่าจะได้ความคึกที่เป็นตัวสติปัญญาเป็น
ความสว่างขึ้น ทั่วยาศัยธรรมคือสันโดษ ความอึด
ความพอ ฉะนั้น เมื่อความที่อยากจะได้ในทางที่ผิด
เกิดขึ้นหรือความอยากแม้ในทางที่ถูกแต่เกินไป ซึ่งย่อม
จะรู้ตนเองได้ ก็ทำสติกำหนดความรู้ันั้นที่จิตใจว่าเป็น

โลกมวกไปเสียแล้ว และพยายามคิดว่าอ้อมเสียที พอเสียที
 ให้หลาย ๆ ครั้ง พร้อมทั้งพิจารณาถึงควมแก่ เจ็บ
 ตาย ซึ่งเป็นธรรมชาติของชีวิต ถึงความดีความชั่ว
 บุญบาปซึ่งเป็นกรรมติดคนอยู่เนื่อง ๆ เมื่อเป็นเช่นนั้น
 สันโดษก็จะเกิดซบเซาในจิตใจได้ ยาแก้โรคทางร่างกาย
 เมื่อบริโภคเข้าไปแล้ว ยาเข้าไปซึมซาบในร่างกาย
 จึงจะบำบัดโรคได้ฉับไค ยาธรรมกัฉนั้น เมื่อได้
 อบรมให้ซึมซาบเข้าไปในจิตใจได้ จึงจะบำบัดกิเลส
 ในจิตใจได้ เบื้องต้นก็ต้องพยายามใช้ทั้งที่แม่ไม่ยอม
 จะใช้ เพราะจิตซึ่งเป็นผู้ลวงนั้นจะคอยลวงนำไปใน
 ทางที่ผิด เหมือนอย่างคนเป็นโรคเรื้อนที่โรคนำให้วิ่ง
 ไปหากองไฟ แต่เมื่อได้พยายามปฏิบัติตามหลักสามข้อ
 ของพระพุทธเจ้าที่ได้ตรัสสอนไว้แล้ว คือ กบคนดี
 พังกรรมหรือคำแนะนำของคนดีและปฏิบัติตาม ก็
 กลับได้สติปัญญาของตนขึ้น สันโดษก็จะเกิดซบเซา
 ในจิต ทำให้จิตใจเกิดสว่างไสวขึ้น มองเห็นความจริง
 เห็นบาปบุญคุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ แต่ก็มี
 ปัญหาที่คนไม่น้อยข้องใจ ว่าสันโดษเป็นเครื่องถ่วง
 ความเจริญก้าวหน้า เพราะเมื่อพากันอ้อมหรือพอเสีย

แล้ว ก็ไม่คิดจะทำความเจริญก้าวหน้าอะไรต่อไป จึง
 ควรทำความเข้าใจเรื่องสันโดษให้ดี ว่าสันโดษเป็น
 คนละเรื่องกับปัญหาคั่งกล่าว เครื่องถ่วงความเจริญ
 คือความเกียจคร้านไม่ชวนชววยกิดอ่านทำำรงงานให้ก้าว
 หน้า ยังมีเครื่องทำลายความเจริญอีก คือความริษยา
 ความประพฤตินั้นในทางอบายมุขต่าง ๆ นอกจากนั้นก็คือ
 ความทุจริตทั้งปวง ทางพุทธศาสนาได้มีธรรมสำหรับ
 แก้ เช่นความเพียรใช้แก้ความเกียจคร้าน ความเว้น
 อดายมุขใช้แก้ความเสื่อมเสียเพราะอบายมุข และ
 สันโดษใช้แก้ความโลภหรือความปรารถนาเกินส่วน ที่
 เป็นเหตุให้ทำทุจริต หรือแม้ทำให้ทำเกินไป เช่นทำ
 เกินกำลัง ธรรมมีหลายข้อที่จะพึงใช้แก้ไขเหตุการณ์ใน
 ฐานะต่าง ๆ กัน เหมือนอย่างยาหลายขนานสำหรับ
 แก้โรคต่าง ๆ ถ้าใช้ยาผิดจะไปโทษยากไม่ถูก ยาที่อยู่
 แล้วต้องใช้ให้ถูกด้วย และจะต้องรู้โรคสมุฏฐาน รู้จัก
 ใช้ยา การใช้ธรรมก็เช่นเดียวกัน คนที่เกียจคร้านอยู่
 แล้วไปใช้สันโดษเข้าอีกในกิจที่ควรทำ ก็เลยไม่ทำ
 อะไร เช่นเดียวกับคนที่ เป็นโรคง่วงนอนอยู่แล้วไปใช้
 ยานอนหลับเข้าอีกก็เลยหลับไปเสียเลย ฉะนั้นในฐานะ

เช่นนี้ต้องใช้ความเพียร พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในที่
 แห่งหนึ่งว่า ไม่สันโดษในกุศลคือในการทำความดี
 เพราะคนเรามีความดีที่จะต้องทำมาก ฉะนั้น ก็อย่า
 เพื่อพอเสียในความดีที่ทำหรือที่มีอยู่แล้ว ต้องทำต่อไป
 และเมื่อได้รับผลต่าง ๆ เช่นลาภยศเป็นต้น ก็ให้มี
 สันโดษ คือให้มีความยินดีพอใจตามที่ได้ หรือแม้จะ
 ไม่ได้ก็ให้ปฏิบัติระงับใจมิให้สะกึ่งสะเทือนเคืองตร้อน
 หนึ่ง ที่ตรัสสอนให้ไม่สันโดษในกุศล ก็มีให้หมายความ
 ว่าให้ทำความเพียรจนเกินกำลัง แต่ให้มีมัตถัญญตา
 คือความรู้ประมาณ ฉะนั้น พระอาจารย์จึงได้ขยายความ
 สันโดษออกไปเป็น ๓ คือ ยถาลาภสันโดษ ความ
 ยินดีตามที่ได้ ยถาผลสันโดษ ความยินดีตามกำลัง
 ยถาสารูปสันโดษ ความยินดีตามสมควร ขอบเขตของ
 สันโดษตามที่กล่าวนี้เข้าใจได้ง่ายอยู่แล้วว่ามีเหตุผลสม
 ควร ถ้ากลับความกันเสีย ก็ยังเห็นได้ง่าย เช่นความ
 ไม่ยินดีตามได้อันหมายถึงปรารถนาเกินกว่าส่วนที่พึงได้
 ความไม่ยินดีตามกำลัง อันหมายถึงความปรารถนา
 เกินกำลัง ความไม่ยินดีตามสมควร อันหมายถึงความ
 ปรารถนาเกินสมควร หรือในทางที่ไม่สมควรดังนี้

ย่อมนำไปประพาศิณิต เช่นทำเกินกำลังทำไม่สมควร
 เพราะความปรารถนากระหาย หรือเพราะความโลภ
 ในฐานะเช่นนี้ต้องใช้สันโดษแก้ คือฝึกทำให้รู้จักอึด
 รู้จักพอในลาภผลที่ได้มาตามควรแก่กำลังและความสม
 ควรของคน หากจะปรารถนาผลให้ยิ่งขึ้นไปก็ให้ทำ
 ความเพียรประกอบเหตุในทางที่ชอบเพิ่มกำลังให้มาก
 ขึ้น เช่นในทางธรรมหรือทางใจก็ต้องฝึกสมาธิเป็นการ
 พักทางใจ เพื่อให้มีพลังทำงานได้มากขึ้นในทางโลก
 หรือทางกาย ก็ต้องพักผ่อนทางกายเพื่อให้มีกำลัง
 ปฏิบัติงานต่อไป และต้องปรับปรุงความเหมาะสม
 หรือรูปของการงานให้ดีขึ้น อันนับเข้าในชื่อว่าสารูป
 คือสมรูป หรือสมควรนั่นเอง แม้เช่นนั้นก็ต้องมีขอบ
 เขต จะปล่อยไปตามความปรารถนาต้องการหาได้ไม่
 ต้องมีความรู้จักอึดรู้จักพอ ซึ่งเป็นตัวสันโดษ ในครั้ง
 พุทธกาลได้มีภิกษุใหม่รูปหนึ่งออกบวชด้วยศรัทธา ชื่อ
 พระโสณะโกพิวิสะ ทำความเพียรเกินขนาด เติ
 จงกรมไม่หยุด จนเท้าแตก ก็ไม่ได้บรรลुरुธรรมพิเศษ
 ใดๆอย่างใดอย่างหนึ่ง จนเกิดความท้อใจ ฝ่ายพระศาสดา
 ได้ทรงทราบจึงเสด็จไปตรัสถามว่า เมื่อครั้งท่านยัง

เป็นเหตุให้สัตว์ท่านฉลาดเข้าใจในเสียงพิน เมื่อสายพิน
 ของท่านถึงเกินไปหรือหย่อนเกินไป จะมีเสียงควรพั้ง
 ได้หรือ ท่านได้กราบทูลว่า ไม่อย่างนั้น จึงได้ตรัส
 ตามต่อไปว่า เมื่อสายพินของท่านไม่ตึงนักไม่หย่อนนัก
 ตั้งอยู่ในขั้นที่เสมอแต่พอดี จะมีเสียงที่ควรพั้งได้หรือ
 ท่านกราบทูลว่าเป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบ
 ต่อไปว่า ข้อนั้นแลจันใด ความเพียรก็จันนั้น ความ
 เพียรที่ปรารถนาเกินไปนักก็เป็นไปเพื่อความพุงชาน ที่
 ย่อหย่อนนักก็เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน เหตุนี้ท่าน
 จึงตั้งความเพียรแต่พอเสมอ และจงทราบความที่อันทรย์
 ต้องเป็นของเสมอ ๆ กัน คือศรัทธากับปัญญา ความ
 เพียรกับสมาธิต้องพอดี ๆ กันให้ตลอดไป มิให้ปฏิบัติ
 เป็นอัครกถิมถานุโยค คือการทำทรมานตนให้ลำบาก
 อันเป็นทางถึงเกินไป มิให้เป็นกามสุขัลลิกานุโยค คือ
 ประกอบคนพัวพันอยู่ด้วยความสุขทางรูป เสียง กลิ่น
 รส โผฏฐัพพะ อันเป็นที่น่าปรารถนาพอใจ อันเป็น
 ทางหย่อนเกินไป แต่ให้ดำเนินมัชฌิมาปฏิปทาประกอบ
 ด้วยขันติวิริยะ พระโสณะโกพิวิสะตั้งอยู่ในพระโอวาท
 ที่พระบรมศาสดาโปรดประทาน ตั้งความเพียรแต่พอ

ประมาณไม่ถึงยี่ห้อนัก ก็ได้บรรลุอุระหัตถ์ผลแล้ว
 ดังนี้ จึงมีสุภาสิตเตือนใจไว้เป็นอย่างดีว่า “ไม่พึง
 พยายามทำกิจการในทางโลกแม้ที่ตีให้มากเกินไปจนเกิน
 กำลังของตนที่จะทำได้ จนอาจทำให้ไม่สำเร็จเรียบร้อย
 สักอย่างเดียว อุปมาเหมือนเอาอาหารที่ตีใส่เต็มปาก จน
 กระทั่งกลืนก็ไม่ได้ คายก็ไม่ได้ แม้แต่เคี้ยวก็ไม่ไหว
 ผลที่สุดอาจสำลักลำบาก”

สันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง เพราะทำให้จิตใจได้
 รู้จักกับความมั่งมี จิตใจที่ขาดสันโดษ ประกอบด้วยความ
 ความปรารถนากระหายในสิ่งต่าง ๆ ครอบงำว่าขาด
 แคลนอยู่เสมอ แม้จะได้ภูเขาที่เป็นทองทั้งลูกก็กระหาย
 แคลนอยู่นั่นเอง ท่านจึงมีแสดงว่า แม่น้ำเสมอด้วย
 ถัดหาคือความอยากไม่มี จึงไม่มีโอกาสได้รู้จักกับความ
 มั่งมี รู้จักแต่ความยากจนขาดแคลน มีทรัพย์เท่าไร
 ก็เหมือนไม่มี ทรัพย์เหล่านั้นมีค่าเท่ากับเชื้อสำหรับ
 สุมกองไฟคือความอยากเท่านั้น ใส่เชื้อให้ไฟมากเท่าไร
 ไฟก็กองโตขึ้นเท่านั้น ฉะนั้น ใส่เชื้อคือสิ่งต่าง ๆ ให้
 ถัดหาเท่าไร ความอยากก็กองโตขึ้นเท่านั้น ฉะนั้น
 ต่อเมื่อมีสันโดษคือความอ้อมความพอซน จึงจะเกิดความสุข

มั่งมีและความสุข ทั้งเป็นเครื่องรับประกันผู้ที่มีอยู่ได้
ว่าจะไม่ทำอกุศลกรรมและไม่ทำทุจริตอื่น ๆ ทั้งไม่ทำ
สิ่งอะไรที่เกินไป ที่ไม่เหมาะไม่ควร จึงเป็นที่ควรทำ
ความคุ้นเคยไว้วางใจได้ จึงได้ตรัสไว้ต่อไปว่า วิสุตาส-
ปฺรมา ชาติ ความคุ้นเคยไว้วางใจกันเป็นญาติอย่างยิ่ง

อันความคุ้นเคยไว้วางใจเรียกว่าวิสาสะ ความ
วิสาสะนี้ถ้ามีในผู้ที่มีจิตใจไม่สมควร ย่อมเป็นเหตุให้
เกิดอันตราย ดังพระพุทธรักษาว่า วิสุตาสา ภยมนนฺวติ
แปลว่าวิสาสะทำให้เกิดภัย แต่ถ้ามีในผู้ที่มีจิตใจที่
สมควรจึงจะนำไปให้เกิดความสวัสดิ์ จิตใจที่สมควรนั้น
คือจิตใจที่ไม่เป็นโรคหิวกระหาย มีสันโดษตามพระ
พุทธรักษาสองข้อข้างต้นนั้น เพราะจิตใจเช่นนี้เอง
เป็นที่ควรคุ้นเคยไว้วางใจ แม้ตนเอง เมื่อจิตใจยังมี
โลก ไม่มีสันโดษ ก็ไว้วางใจตนเองไม่ได้ แต่เมื่อ
ตนเองมีจิตใจสงบจากโรคทางใจ มีสันโดษ จึงไว้วาง
ใจตนเองได้ ฉะนั้น วิสาสะความคุ้นเคยไว้วางใจด้วย
จิตใจที่สงบมีสันโดษจึงเป็นญาติอย่างยิ่ง เพราะเมื่อมี
วิสาสะดังกล่าวจึงชื่อว่ามีญาติ ตลอดถึงมีมิตรสหาย
โดยแท้

เมื่อแสดงโดยอรรถอันละเอียด จิตใจที่พึงไว้ว่างใจ
 ได้โดยสมบูรณ์ ต้องเป็นจิตใจที่บริสุทธิ์สะอาดปราศจาก
 โรคทางจิตใจสิ้นเชิง เป็นจิตใจที่ปราศจากความหิว
 กระหาย มีความอึด มีความเต็มบริบูรณ์ ไม่มีกิเลส
 เปรียบเหมือนลูกศรเสียบแทงให้กระวนกระวายกระสับ
 กระส่าย จึงมีพระพุทธรูปแสดงต่อไปว่า นิพพาน
 ธรรมที่ไม่มีกิเลส ที่เปรียบเหมือนลูกศรเป็นเครื่อง
 เสียบแทงจิตใจ เป็นสุขอย่างยิ่ง เพราะเป็นที่สุดทุกข์
 ค้ำยันประการทั้งปวง แต่เมื่อก้าวในทางปฏิบัติโดย
 ลำดับ การปฏิบัติในศีล สมาธิ ปัญญา ตั้งแต่ขั้นต้น
 ขึ้นท่า เป็นไปในทางแห่งสันติ ย่อมเป็นเหตุให้
 เกิดความสุขโดยลำดับ นับเข้าไปในขั้นนี้

เมื่อก้าวถึงนิพพาน ก็มักจะเป็นที่ตกใจว่าเป็น
 ธรรมสุดเอี่ยม แต่อันที่จริงธรรมทุกข้อทุกบทที่พระ
 พุทธเจ้าทรงสั่งสอนเป็นไปเพื่อนิพพานทั้งนั้น เป็นไป
 เพื่อดับกิเลสกองทุกข์ ไม่มีเพื่อจะก่อกิเลสและกองทุกข์
 แม้แต่น้อย กล่าวอีกอย่างหนึ่ง อย่างสามัญ เป็นไป
 เพื่อละบาปอกุศล เพื่อทำกุศลให้ถึงพร้อม และเพื่อ
 ระวังจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส การปฏิบัติตาม

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งปวงนั้นจึงเป็นไปเพื่อนิพพาน ผู้ปฏิบัติก็ให้ชื่อว่าหันหน้าไปสู่นิพพาน แม้ว่านิพพาน จะยังอยู่ไกลก็ตาม เมื่อจะเดินทางไปสู่ที่นั้นก็ต้องหัน หน้าไปสู่ที่นั้น จึงจะถึงที่นั้นได้ในที่สุด ฉะนั้น ธรรม ๕๕ ท่านจึงแสดงว่ามีวิมุตติคือความหลุดพ้นเป็นรส เหมือนอย่างมหาสมุทรทั้งสามมีความเค็มเป็นรส ผู้ปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทุกข้อทุกบท ย่อมได้วิมุตติจากการปฏิบัติที่น้อยหรือมากตามควรแก่ การปฏิบัติทุกครั้งทุกคราวไป พิจารณาอยู่ที่จิตของตน ย่อมจะรู้ได้ และหากนึกต่อไปว่า ได้วิมุตติสอย่างเต็มที่ แล้วจะมีความสุขเพียงไร นิพพานจึงเป็นสุขอย่างยิ่ง โดยแท้จริง

รวมความว่า บรรดาภกต์ทั้งหลาย ความไม่มีโรค ย่อมเป็นลาภอย่างยิ่ง บรรดาทรัพย์ทั้งหลายสันโดษ เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง บรรดาญาติทั้งหลาย ความคุ้นเคย ใ่ว่างใจเป็นญาติอย่างยิ่ง บรรดาความสุขทั้งหลาย นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง บรมธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จึง เป็นมงคลเหตุให้ถึงความเจริญด้วยประการฉะนี้

ขออำนาจพระราชกุศลที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราช-

สมภารเจ้าทั้งสองพระองค์ทรงบำเพ็ญอุทิศถวายสมเด็จพระ
พระบรมบุรพกษัตริยาราช พระสยามเทวาธิราช และ
สยามรัฐกเทวาทังปวง จงสำเร็จเป็นไปเพื่อพระราช
ทิศสุขสมบัติแก่สมเด็จพระบรมบุรพกษัตริยาราชเจ้า
ทุกพระองค์ พร้อมทั้งเป็นไปเพื่อเป็นเทวคาพลีธรรม-
บรรณาการ แก่พระสยามเทวาธิราชและสยามรัฐก
เทวาทังปวง สมตามพระราชเจตนาอุทิศทุกประการ

อรหิ สมุมาสมพุทุโธ อุดุคฺคัม ฌมฺมมชฺชณกา
มหาสงฺฆํ ปโปธสิ อิจฺเจคํ รตนคฺคยํ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบรรลุนิรมลอันสูง
สุดแล้ว ทรงยังพระสงฆ์หมู่ใหญ่ให้ตรัสรู้ตาม พระ
พุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นี้คือพระรัตนตรัย คั้งนี้

เอตสฺส อานุกาเวน กตปฺปญฺจสฺส เตชสา

ด้วยอานุภาพแห่งพระรัตนตรัยนี้ และด้วยเดช
แห่งพระราชกุศลบารมีอันวิบุล ขอสมเด็จพระบรมพิตร
พระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐทั้งสอง
พระองค์ ทรงพระเกษมสำราญนฤมล พร้อมทั้งพระ
ราชโอรสธิดา พระราชวงศ์ ทั้งคณะรัฐบาล ข้าราชการ
ทหารตำรวจพลเรือน ประชาชน สมณชีพราหมณา-
จารย์ อุบัติวันตรายทั้งหลาย ความซัดซ้องทั้งหลาย

แสงส่องใจ

สมบัติอื่นทั้งปวงนั้นให้ถึงความพ้นทุกข์ไม่ได้ แต่
นิพพานสมบัติ สมบัติคือนิพพาน ให้ถึงความพ้น
ทุกข์ได้.

นิพพานเป็นที่พึงปรารถนาสูงสุดในพระพุทธศาสนา.

ปฏิบัติสันนิเสสได้เมื่อใดก็บรรลุนิพพานเมื่อนั้น นิพพาน
อยู่ตรงที่สันนิเสส.

เมื่อสันนิเสสก็สันนิกรรม ตรงที่สันนิกรรมนั้นคือนิพพาน
ที่สันเกิด สันแก่ สันตาย.

ทุกคนไม่ควรกลัวกิเลสจะหมด แต่ควรกลัวกิเลสจะเพิ่ม
ขึ้น กิเลสจะมากขึ้นมากกว่า.

ความตั้งปรารถนาเพื่อบรรลุนิพพาน ปฏิบัติธรรมของ
พระพุทธเจ้า เป็นการตั้งความปรารถนาที่ถูกต้อง.

การบ้ายหน้าสู่นิพพานนั้นเท่ากับเป็นการหันหลังให้กิเลส
คือหันหลังให้ราคะ โทสะ โมหะ ให้ตัดเหาคือความ
กินรันทะยานอยากเป็นต้น.

การบ้ายหน้าไปสู่กิเลส ดำเนินไปตามทางของกิเลส ไป
หากิเลส ย่อมจะร้อน โกล้กิเลสเท่าไรก็ร้อนเท่านั้น
แต่ถ้าบ้ายหน้าไปสู่นิพพานก็เป็นการบ้ายหน้าไปสู่ความ
เย็น หันหลังให้กิเลส และเมื่อดำเนินไปปฏิบัติไป
ก็จะห่างกิเลสเข้าทุกที โกล้หนีพพานเข้าไปทุกที ก็จะพบ
ความเย็นยิ่งขึ้น.

การปฏิบัติที่หันหลังให้กิเลส แต่บ้ายหน้าไปสู่นิพพาน
คือความเย็น เป็นไปเพื่อความสงบระงับ เพื่อความสุข
เพียงส่วนเดียว แม้จะยังอยู่โกล้ก็ตาม ก็เป็นการได้มอง
เห็นแสงของความสงบ ความเย็น ความสุข ยิ่งขึ้นโดย
ลำดับ.

ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ทุกข้อทุกบท ไม่ว่าจะ
เป็นขันธสี่ หรือว่าขันธสมาธิ หรือว่าขันธปัญญา ย่อม
มุ่งวิมุตติ คือความหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ หรือ
นิพพานทั้งนั้น.

เมื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะข้อใด
ข้อว่าเป็นการปฏิบัติเพื่อวิมุตติ เพื่อนิพพาน ก็เพื่อ

ไม่มีกิเลสด้วยประการทั้งปวง นั่นแหละคือนิพพาน.

จิต^{นี้}เองเป็นสิ่งที่ประสบโลก ประสบทุกข^{นี้} เป็นสิ่งที่เป็นที่อาศัยของกิเลสหรือว่ามีกิเลส เพราะฉะนั้นที่ที่มีโลกมีทุกข^{นี้}มีกิเลส ก็คือจิต^{นี้}นั่นเอง และที่ที่ไม่มีโลกไม่มีทุกข^{นี้}ไม่มีกิเลสก็ไม่ใช่อะไรอื่นใด ก็คือจิต^{นี้}เอง จึงมีผู้บรรลุนิพพานได้ คือจิต เช่นเดียวกับผู้ที่บรรลุโลกบรรลุทุกขบรรลุกิเลสคือมีกิเลสได้ ก็คือจิต^{นี้}เอง และทุกคนก็มีจิตอยู่ด้วยกัน.

อวิชชา คือความไม่รู้ เป็นต้นเหตุของกิเลสทั้งหมด ส่วนวิชชาคือความรู้^{นี้} เมื่อบังเกิดขึ้น อวิชชาคือความไม่รู้ก็ดับหายไป เหมือนเมื่อความสว่างบังเกิดขึ้นความมืดก็หายไป เพราะฉะนั้นกิเลสทั้งปวงจึงดับ โลก โกรธ หลงหรือโลภะโทสะโมหะดับ ตัณหา^{นี้}ดับ นั่นแหละคือนิพพาน.

เมื่อจิตมีกิเลส จิตก็สามารถทำให้กิเลสสิ้นไปได้ เมื่อจิตอยู่กับทุกข^{นี้} จิตก็สามารถทำให้ทุกข^{นี้}สิ้นไปได้ เมื่อจิตเกี่ยวข้องอยู่กับโลก จิตก็สามารถให้บรรลุถึงโลกุตตระ

คือพ้นโลกได้.

พระพุทธองค์ทรงแสดงปฏิบัติทำให้บรรลุถึงนิพพาน และได้มีบริษัทแห่งพุทธสาวกปฏิบัติแล้วบรรลุถึงนิพพานจำนวนมาก ฉะนั้นแม้ว่าจะยังไม่ได้ไม่ถึง แม้เมื่อตั้งอธิษฐานจิตไว้ และยังปฏิบัติธรรม ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติตรงต่อธรรมเป็นที่พ้นกิเลสและกองทุกข์ คือ นิพพาน อันเป็นธรรมสูงสุดในพุทธศาสนา.

ท่านที่บรรลุนิพพานนั้นก่อนที่จะบรรลุก็ต้องอธิษฐานจิต เพื่อที่จะบรรลุถึงนั้น แปลว่ามโนสติกคือความระลึกถึงนิพพานเป็นเบื้องหน้า เมื่อเป็นดังนี้ก็มีการน้อมนำให้ปฏิบัติ.

การปฏิบัติธรรมนั้นโดยตรงเพื่อขจัดเกลากิเลสในจิต และจิตนี้สามารถปฏิบัติขจัดเกลากิเลสออกได้ เพราะว่าจิตเป็นธรรมชาติปกติคือผุดผ่อง.

สมเด็จพระบรมศาสดาผู้ตรัสรู้พระธรรมได้ทรงพิจารณาเห็นว่า อันความสุขทางกายที่เข้าใจว่าเป็นความสุขสมบูรณ์นั้น ความจริงเป็นความเข้าใจผิด เพราะว่าร่างกาย

นมทุกช้อยู่เสมอ แต่อาศัยการเลี้ยงดูอุปการะอยู่ ทุกข์
ที่เกิดขึ้นจึงหายไป หรือว่าไม่ปรากฏ.

กิเลสคือค้นหาหรือระคะโทสะ โมหะย่อมเป็นเครื่องปรุง
จิตใจให้คิดไปในทางก่อความร้อน น้อยหรือมาก
เหมือนอย่างไฟ ถ้าเป็นกองเล็กก็ร้อนน้อย กองโตก็
ร้อนมาก เพราะฉะนั้น การปฏิบัติเพื่อดับเสียได้จึงทำ
ให้มีความสุข ทำให้มีความสบาย.

ความดับกิเลสได้ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการทำให้อยู่
เฉย ๆ ไม่เอาเรื่องไม่เอาราวอะไร ไม่ใส่ใจถึงอะไร
ไม่ได้หมายถึงอย่างนั้น เมื่อมีเรื่องที่ชวนคิดอันเป็นทาง
ของปัญญา หรือที่เป็นทางให้เกิดสมาธิ ก็คิดก็ปรุงให้
เหมาะแก่เรื่อง เหมาะแก่กาลเวลา ในเวลาที่ควรจะพัก
ก็พัก เรื่องเล็กก็ปรุงให้เล็ก เรื่องโตก็ปรุงให้โต ตาม
ควรแก่ขนาดของเรื่อง เพื่อที่จะให้บังเกิดผลอันถูกต้อง
ย่อมเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะเหตุว่าไม่ใช่เป็นการ
กระทำไปค้ำยันอำนาจของค้นหาหรือระคะโทสะ โมหะ.

นิพพานนั้นยังไม่ได้ ถ้าทั้งนิพพานเสียเมื่อใด ก็ถึง
พระพุทธรเจ้าพระธรรมพระสงฆ์เป็นสรณะไม่ได้ ปฏิบัติ
ให้ถูกให้ตรงต่อพระพุทธรศาสนาไม่ได้.

เมื่อมีนิพพานเป็นที่มุ่งหมาย เข้าใจในนิพพานโดยถูก
ต้อง ก็เป็นอันได้เข้าใจพระพุทธรศาสนา จะถึงพระ
พุทธรเจ้าพระธรรมพระสงฆ์ก็ถึงได้ จะปฏิบัติแม้ใน
เบื้องต้นเบื้องต้นทางที่ยังมีกิเลสอยู่นั้น ก็ปฏิบัติให้พบกับ
ความดับกิเลสทำจิตใจของตนให้เป็นสุขได้ ให้พบกับ
สุจริตธรรม ให้พบกับความบริสุทธิ์ได้.

ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้าทั้งปวงเป็นพรทั้งหมด
เพราะเป็นคำแนะนำสั่งสอนให้ละความชั่ว ให้ประพฤติก
ความดี ตลอดจนจนถึงให้ชำระจิตของตนให้บริสุทธิ์
ผ่องใส.

ข้อใดที่ไม่จริงไม่แท้ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระ
ตถาคตไม่ตรัสสอนนั้น ข้อใดแม้จะจริงจะแท้แต่ไม่
ประกอบด้วยประโยชน์ พระตถาคตไม่ตรัสสอนนั้น ส่วน
ข้อใดเป็นของจริงของแท้และประกอบด้วยประโยชน์

พระตถาคตทรงเป็นผู้รู้กาลเวลาเพื่อที่จะตรัสสอน.

พระตถาคตทรงเป็นผู้กล่าวถึงกาลเวลา ทรงเป็นผู้กล่าวความจริงของจริง ทรงเป็นผู้กล่าวของแท้ของที่เป็นจริงแล้ว ทรงเป็นผู้กล่าวสิ่งที่ประโยชน์ ทรงเป็นผู้กล่าวสิ่งที่เบญจธรรม ทรงเป็นผู้กล่าวเป็นวินัยในธรรมทั้งหลาย ทงทเป็นอดีต ทงทเป็นอนาคต ทงทเป็นปัจจุบัน เพราะเหตุนี้จึงเรียกว่าตถาคตดังนี้.

ความตั้งใจไว้ในทางที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญมาก.

กุศลธรรมทั้งสี่นั้นย่อมรวมอยู่ในความไม่ประมาทเหมือนอย่างรอยเท้าสัตว์ทั้งสี่ประมาทลงในรอยเท้าช้าง.

อันรอยเท้าช้างนั้นกล่าวได้ว่าเป็นยอด คือใหญ่กว่ารอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายชนิด ความไม่ประมาทก็คือว่าเป็นยอดของกุศลธรรมทั้งสี่นั้น.

ความไม่ประมาทเป็นธรรมสำคัญที่ทุกคนพึงอบรมให้มีขึ้นในจิตของตนเอง คือความที่ไม่มัวเมาเดินเลอเปลอเพลิน มีสติรักษานักขจิตใจของตนอยู่เสมอ เพราะว่าการมัวเมาทั้งหลายนั้นย่อมมีอยู่เป็นอันมาก เป็น

วชิรมุข เป็นความไม่มีโรคภัย เป็นชีวิตกัม เป็นสมบัติ
กัม.

การหมั่นพิจารณาตนเองว่าเราจะต้องแก้ต้องเจ็บต้องตาย
ต้องพลัดพราก ไม่ลืมแก้ไม่ลืมเจ็บไม่ลืมตายไม่ลืม
ความพลัดพราก คัมนี้เรียกว่ามีศรัทธาใจรักษาตน.

จิตใจเป็นความสำคัญในทางที่เป็นหัวหน้าของกรรม คือ
การงานทั้งหลาย และเป็นผู้ที่รับเสวยผลทุกข์สุขทั้ง
หลายโดยเป็นต้นเค็ม เพราะฉะนั้นจึงมีคำกล่าวว่
จิตใจเปรียบเหมือนนาย ร่างกายเปรียบเหมือนบ่าว จิต
ใจเป็นผู้สั่งร่างกายให้ทำไปอย่างนั้นอย่างนี้ จึงเปรียบ
เหมือนนาย ร่างกายก็กระทำไปตามที่จิตใจสั่ง จึงเปรียบ
เหมือนบ่าว เพราะฉะนั้นทางพระพุทธศาสนาจึงมุ่ง
ให้ปฏิบัติอบรมจิตใจฝึกจิตใจเป็นการสำคัญ เมื่ออบรม
จิตใจฝึกจิตใจได้แล้ว ก็ย่อมจะปกครองตนเองได้เป็น
อย่างดี.

ถ้าตั้งจิตใจไว้ในที่ชั่วที่ร้อนก็ทำให้เกิดความชั่วความ
ร้อน ถ้าตั้งจิตใจในที่ที่ดีที่เย็นก็ทำให้จิตใจดีจิตใจ

เย็น เมื่อมีเจตนาไปในทางร้อน กรรมที่ประกอบ
ออกไปก็เป็นกรรมที่เราร้อน เป็นเครื่องเผาตนเอง
และเป็นเครื่องเผาผู้อื่นให้เดือดร้อน.

ทางพระพุทธศาสนาท่านสอนให้อบรมสติที่มีลักษณะ
เป็นความจำ จำการที่ทำคำที่พูดแม่นยำได้ โดยให้
หัดระลึกนึกถึงการที่ทำคำที่พูดแม่นยำได้ โดยให้หัด
ระลึกนึกถึงการที่ทำคำที่พูดในวันหนึ่ง ๆ ในเวลาใด
เวลาหนึ่ง ว่าได้ทำอะไรได้พูดอะไร และก็ให้นึกจนถึง
ว่าผิดถูกชั่วหรือดีอย่างไรด้วย แม้ว่าจะนึกทั้งหมดไม่
ได้ก็นึกในส่วนใดส่วนหนึ่งที่ควรจะนึกระลึกถึง และก็
ให้ทำความรู้สำนึกในการที่กระทำในคำที่พูดนั้น ๆ ว่า
อะไร อย่างไร ผิดชอบชั่วดีอย่างไรไว้อยู่เสมอ ดังนี้
จะทำให้เกิดสติที่เป็นตัวความจำคือความระลึกได้ด้วย
ให้เกิดสติที่เป็นตัวสำนึกในผิดชอบชั่วดีด้วย การหัด
ดังนี้จะทำให้เกิดสติที่เป็นตัวความจำคือความระลึกได้
ด้วย ให้เกิดสติที่เป็นตัวสำนึกในผิดชอบชั่วดีด้วย การ
หัดดังนี้จะทำให้จำได้ในเรื่องทั้งหลายที่ควรจำในอดีต
เมื่อนึกขึ้นมาก็นึกได้ทันที และจะทำให้มีความสำนึกผิด

ชอบชั่วก่อนจะทำให้เกิดสติอภักษณะหนึ่ง เป็นเครื่อง
ยับยั้งเป็นเครื่องห้ามจากความชั่ว เป็นเครื่องส่งเสริม
ในทางดี.

ความดำรงอยู่หรือความสั้นชีวิตคนอยู่เพียงหายใจเข้า
หายใจออกนั่นเอง ทังสติกำหนดลงไปให้เห็นธรรมาคือ
เกิดดับ ว่าเกิดดับอยู่ชั่วขณะที่หายใจเข้าออกอยู่นั้นเท่า
นั้น เมื่อกำหนดตึงนักจะได้สติในลมหายใจเข้าออก
ว่าลมหายใจเข้าออกมีอยู่ สติที่กำหนดให้พบลมหายใจ
ให้ได้ลมหายใจเข้าออกว่ามีอยู่ แต่ก็มีอยู่เพื่อสำหรับ
ตึงสติกำหนดสำหรับเพื่อรู้ไม่มีคัมพะอะไร ๆ ในโลก.

จิตใจที่ขุ่นลงอยู่ด้วยการได้การเสีย ด้วยความยินดียิน
ร้ายอย่างเบาบาง อย่างปานกลางบ้าง อย่างหนักบ้าง
เป็นจิตใจที่ไม่สงบ แต่คนโดยมากนั้นมักจะเห็นว่าไม่
สงบในเมื่อพบกับภาวะที่รุนแรง แต่ภาวะที่เป็นธรรมคา
มักจะมองไม่เห็นว่าเป็นไม่สงบ และโดยทั่วไปก็มักจะมอง
ไม่เห็นว่าเป็นความเพลิดเพลิดยินดีรวมถึงสิ่งที่น่าเพลิด
เพลิดยินดีอันทำให้เกิดความเพลิดเพลิดยินดีนั้น อันที่

จริงก็เป็นความไม่สงบอย่างหนึ่งด้วย แต่กลับเข้าใจว่า
 เป็นความสงบเป็นความสุข ก็ยินดีพอใจอยู่เพียงเท่านั้น
 ครั้นไปพบสิ่งที่น่าย็นร้ายมีความย็นร้ายจนจึงรู้สึกว่าเป็น
 ทุกข์ไม่สงบ แต่ถ้าพิจารณาดูให้ลึกจะเห็นว่าไม่สงบ
 ทั้งสองอย่าง เพราะมีอาการที่เป็นความขุ่นลงน้อยหรือ
 มาก และจะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ต้องการ
 ได้โดยไม่ให้เสียก็ไม่ได้ เมื่อต้องการจะได้ก็ต้องพร้อม
 ที่จะเสีย เพราะการเสียนั้นย่อมมีเป็นธรรมดา ผู้ที่ไม่
 ได้ปฏิบัติทางจิตใจนึกแต่ว่าต้องได้ และสิ่งที่จะได้นั้น
 คิดว่าจะต้องอยู่ต้องเป็นไปตามที่ปรารถนาต้องการ
 ครั้นไปพบกับความไม่สมปรารถนา ไปพบกับการเสีย
 เข้า จึงต้องเป็นทุกข์มาก วุ่นวายมาก ไม่สามารถที่
 จะระงับจิตใจมาก.

อันความหลงทั้งหลายนั้น ความหลงในตนย่อมเป็น
 ความหลงอันสำคัญที่สุด.

อวิชา โมหะ ความหลงผิด รวมอยู่ในความหลงตน
 ทั้งสิ้น.

ความหลงคนตั้งต้นแต่ความหลงยึดถือทั้งหลายอันเป็น
 ความยึดถือที่ผิดด้วยอำนาจของความโลภ โกรธหลงทั้ง
 หลายทั่วไป อันเป็นเหตุให้บังเกิดอคติคือความลำเอียง
 ไปด้วยอำนาจของความรักความพอใจบ้าง ด้วยอำนาจ
 ของความชังความโกรธแค้นชังเคืองบ้าง ด้วยอำนาจ
 ของความหลงบ้าง ด้วยอำนาจของความกลัวบ้าง
 ความถือครั้นทั้งหลายย่อมเกิดจากที่ความหลงที่ถือเอา
 ผิดดังนี้.

หลักกรรมของพระพุทธเจ้ามีว่า กรรมที่บุคคลทำย่อม
 เป็นของผู้ทำเอง คือกระทำความชั่วความชั่วมัน
 ของผู้ทำ กระทำความดีความดีมันของผู้ทำ พิจารณา
 ให้เห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วไม่รับเอา
 กรรมของเขามาเป็นของตนหรือมาเกี่ยวเนื่องกับตน ก็
 ย่อมจะวางความชอบหรือความชังเพราะเหตุที่เขากระทำ
 ดีหรือไม่ดีนั้น ๆ ได้.

เมื่อมีความอยากในสิ่งอันใด ยึดในสิ่งอันใด ความ
 อยากความยึดในสิ่งเหล่านั้นก็เป็นต้นเหตุอุปาทานทั้งนั้น

เป็นการสร้างทุกข์ให้ต่าง ๆ ไม่อาจที่จะพ้นจากความ
ทุกข์ได้ ไม่อาจที่จะพ้นจากชาติทุกข์ ชราทุกข์ และ
มรณทุกข์ได้ด้วย.

คิดถึงสิ่งอันใด กำหนดหมายถึงสิ่งอันใด เห็นสิ่งอันใด
สัจจะคือความจริงในสิ่งอันนั้นปรากฏขึ้น ว่านั่นไม่เที่ยง
นั่นเป็นทุกข์ นั่นเป็นอนัตตา นั่นเป็นของไม่งาม ตัดหาก
ไม่บังเกิดขึ้นในสิ่งอันนั้น อุปาทานคือความยึดถือก็ไม่
บังเกิดในสิ่งอันนั้น ความปล่อยวางบังเกิดขึ้น เป็นตัว
ปัญญาและความสงบ.

ความเมทาทางใจเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เมื่อมัวมีเมเลน
เลื้อยไหลเพลินอยู่แล้วย่อมขาดสติ ขาดปัญญา ตกอยู่
ในความเป็นผู้ประมาทอาจที่จะประกอบกรรมที่ชั่วที่ผิด
ต่าง ๆ ได้ ทางพระพุทธศาสนาจึงได้ตรัสสอนให้ปฏิบัติ
เพื่อความสงบความเมทาทางใจนี้ เป็นต้นว่าตรัสสอนให้
พิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีความแก่เป็นธรรมดาไม่ล่วง
พ้นความแก่ไปได้ เพื่อเป็นเครื่องสงบความเมาในวัย
ตรัสสอนให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเราจะต้องมีพยาธิคือ

ความเจ็บไข้เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ เป็นเครื่องสงบความเมาในความไม่มีโรค ตรีสสอนให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่าเรามีความตายเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เป็นเครื่องสงบความเมาในชีวิต ตรีสสอนให้พิจารณา เพราะว่าเราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น เป็นเครื่องสงบความเมาในลาภยศสรรเสริญสุขอันเป็นสมบัติคือความพรั่งพร้อมทั้งหลาย.

ความสงบมีส่วนเหตุและส่วนผล ความสงบที่เป็นส่วนเหตุได้แก่ความสงบสิ่งที่ทำให้เกิดความไม่สงบทั้งหลาย ความสงบที่เป็นส่วนผลก็ได้แก่ตัวความสงบจริง ๆ อันมีลักษณะเป็นความเรียบร้อย เป็นความเยือกเย็นเป็นสุข.

ความสงบความประพฤติกที่เป็นภยเป็นเวรทั้งหลายย่อมมีได้ด้วยศีล ความสงบนิรวรณคือเครื่องกลุ้มกลัดที่บังเกิดขึ้นในจิตใจอันทำให้จิตใจฟุ้งซ่านเร่าร้อนย่อมมีได้ด้วยสมาธิ และความสงบความคั่นรณปรารณาของใจและ

ความยึดถือทั้งหลาย หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าสงบ
 ความรู้ความเห็นที่ผิดหรือว่าทิวี่มานะอันมีอยู่อย่างลึก
 ซึ้งในจิตใจย่อมมิได้ด้วยปัญญา และความสงบที่เป็น
 ส่วนผลก็ได้แก่ความหลุดพ้นของใจ ทั้งต้นแก่พ้นจาก
 กัณเฑาะว์ จากเรื่องกัณเฑาะว์ทั้งหลาย ตลอดจนถึงจากทิวี่
 มานะหรือความรู้ผิดเห็นผิด.

ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงล้วนแต่เป็นเครื่องสำรอก
 ของใจทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็่นธรรมข้อไหน ทั้งที่เป็น
 ส่วนศีล ทั้งที่เป็นส่วนสมาธิ และทั้งที่เป็นส่วนปัญญา.

การจะเอาชนะกันด้วยการผูกเวรนั้นก่อความทุกข์ไม่มี
 ที่สันสุค.

ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า คือ
 คับคัดหาในใจของตนลงไปเสีย คับกรรมคือการกระทำ
 ซึ่งเป็นการเบียดเบียนซึ่งกันและกันอันเป็นการก่อภัย
 ก่อเวร รู้จักให้อภัยไม่ผูกเวรกัน ดังนี้แล้วก็คับทุกข์ได้
 คับร้อนได้.

ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า^๕ เป็นเครื่องกำจัดกิเลส และกองทุกข์^{๕๕} ทงสนในพระองค์เอง.

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า^๕ เป็นอมตะ คือเป็นสิ่งที่ไม่ตาย ตลอดเวลาที่ยังมีโลก โดยเฉพาะสัตว์โลก เราทั้งหลาย^๕ ก็นับอยู่ในสัตว์โลก คำสั่งสอนของพระองค์^{๕๕} ยังกำรง อยู่เป็นสัจจะ ช้บอกให้เราทั้งหลาย^๕ ได้รู้จักสัจจะที่เป็น ความจริงของจริงของแท้ในตนเอง.

อริยสัจ^๕ ๔ คือ ทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทางปฏิบัติ^๕ ให้ถึงความดับทุกข์ เป็นธรรมที่เป็น หลักใหญ่ในพระพุทธศาสนา เป็นที่รวมของธรรม ทงสน พระพุทธองค์ได้ทรงพยากรณ์ในอริยสัจ^๕ ๔ นี้ ซึ่งเป็นคำพยากรณ์อันถูกต้องไม่มีผิดพลาด ไม่มี คำพยากรณ์อื่นใดจะถูกต้องแน่นอนเป็นอกาลิโกไม่ ประกอบด้วยกาลเวลา^๕ คือถูกต้องแน่นอนเสมอไปเหมือน คำพยากรณ์ในอริยสัจ^๕ ๔ ของพระพุทธเจ้า และ คำพยากรณ์^{๕๕๕} นี้เป็นคำพยากรณ์^{๕๕๕} ชีวิตของทุก ๆ คน ทั้งที่เป็นส่วนอดีต ทั้งที่เป็นส่วนปัจจุบัน และทั้งที่เป็นส่วน ภายหน้า ซึ่งล้วนเป็นไปตามพุทธพยากรณ์ในอริยสัจ^๕ ๔ ทงนน.

ผู้ปกครองประเทศ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการปกครอง เพราะฉะนั้นพุทธศาสนาจึงได้ดำรงอยู่ด้วยดี อันหมายถึงพระสงฆ์ก็ดำรงอยู่ด้วยดี วัฑฒนาธรรมทั้งหลายก็ดำรงอยู่ด้วยดี การทำนุบำรุงอุปถัมภ์ก็ดำรงอยู่ด้วยดี มีผู้นับถือนับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป การที่เป็นดังนี้ ถ้าพิจารณาเข้าไปอีกว่าเพราะอะไร ก็จะพึงเห็นได้ว่าเพราะความดีของพุทธศาสนา^๕ นั้นเองเป็นเหตุสำคัญส่วนใหญ่ ซึ่งทำให้มีผู้นับถือตั้งแต่องค์พระประมุขของประเทศชาติลงมา และความดีในพุทธศาสนา^๕ นี้ ผู้ที่นับถือก็ได้นำไปปฏิบัติบังเกิดผลประโยชน์ ทำให้ความดำรงอยู่ของชุมชนที่ร่วมกันอยู่นั้นดำรงอยู่ได้ด้วยดี อาศัยหลักธรรมของพุทธศาสนามาเป็นข้อปฏิบัติ ความดำรงอยู่ได้ด้วยดีนั้นนับตั้งต้นแต่ครอบครัวหนึ่งขึ้นไปทีละรวมกันอยู่จนถึงเป็นประเทศชาติ มารดาบิดากับบุตรธิดาต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน ครูอาจารย์กับศิษยานุศิษย์ต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน สามีนับกับภริยาต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน มิตรกับมิตรต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน นายกับผู้รับใช้หรือว่าผู้มีทรัพย์สินที่ใช้ทรัพย์สินลงทุนกับผู้รับจ้างต่างก็ปฏิบัติชอบต่อ

กัน สมณะพราหมณ์อันหมายถึงพระทางศาสนากับผู้
 นับถือต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกัน รวมความว่าหมู่ชนที่
 เกี่ยวข้องกันอยู่ทุก ฝ่ายต่างก็ปฏิบัติชอบต่อกันตามหลัก
 ธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อเป็นดังนี้จึงอยู่ด้วยกันด้วยดี
 มีความสุขความเจริญ ทั้งแต่กลุ่มน้อยจนถึงกลุ่มใหญ่
 คือประเทศชาติ

พุทธศาสนาสมบูรณ์ด้วยความดีคือหลักธรรมคำสั่ง
 สอนต่าง ๆ สำหรับผู้ที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติเกื้อกูล
 ดังกล่าว ฉะนั้นเมื่อทุกฝ่ายต่างได้ประพฤติปฏิบัติอยู่
 ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ก็เรียกว่าประพฤติดี
 ต่อกัน เกื้อกูลต่อกัน ทุกประเทศในโลกนี้แต่โบราณ
 กาลต่างก็มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขปกครอง แต่
 ส่วนมากไม่ได้ใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้า เพราะ
 ฉะนั้นจึงมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไปต่าง ๆ ดังที่
 ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน แต่ว่าพระมหากษัตริย์ของไทยเรา
 ได้ทรงรับนับถือพุทธศาสนา ปฏิบัติตามหลักธรรม
 ของพระพุทธเจ้า ดังเช่นที่เรียกว่าทศพิธราชธรรม
 ธรรมของผู้ปกครองคือพระราชา ๑๐ ประการ ได้ทรง
 ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติตลอดมาทุกกาลสมัย พระมหา

กษัตริย์จึงได้ปรากฏเป็นสถาบันที่ตั้งมั่นอยู่ในจิตใจของคนไทยส่วนรวม และพุทธศาสนาเองก็สมบูรณ์ด้วยหลักธรรมต่าง ๆ ได้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะ ตั้งอยู่ในจิตใจของประชาชนอย่างมั่นคง และประชาชนทั่วไปได้อาศัยหลักธรรมดังกล่าวจึงได้รวมกันอยู่มั่นคงเป็นประเทศชาติ พ่อแม่ก็ตั้งเป็นพ่อแม่ที่ค้ำชูภาระเลี้ยงดูลูก ลูกก็ปรากฏเป็นลูกที่ดีมีกตัญญูทศเวทีต่อพ่อแม่ ตั้งมั่นเป็นต้น มีธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวผูกพันจิตใจของกันอยู่ ฉะนั้นสถาบันชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ไทยเรานี้จึงต่างจากสถาบันในประเทศต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้รับนับถือหลักธรรมในพุทธศาสนามาเป็นเครื่องผูกพัน แต่ว่าสถาบันในประเทศไทยได้รับนับถือพุทธศาสนาเป็นเครื่องผูกพัน จึงได้ดำรงมั่นแตกต่างจากประเทศชาติอื่น ๆ แม้ที่อยู่ใกล้เคียงกัน สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของไทย จึงมิได้เป็นเพียงคำขวัญเท่านั้น แต่มีตัวตนจริง ๆ มีสาระ มีแก่นสาร มีความแข็งแกร่งจริง ๆ

การที่พุทธศาสนาสามารถจะแสดงหลักธรรมเป็นเครื่องผูกพันดังกล่าวมานี้ ก็เพราะว่าคนไทยเราได้มี

ประเพณีนับถือพุทธศาสนาที่เหมาะสม ปลูกฝังศรัทธา
 บุญญา ลงในจิตใจของบุคคลทุกชั้น ทั้งโดยตรง ทั้ง
 โดยอ้อม มาตั้งแต่ในอดีต ดังจะพึงเห็นได้ว่าพระสงฆ์
 ของประเทศไทยเราเมื่อได้เข้ามา เบวชเรียนก็ศึกษา
 ให้รู้พุทธศาสนาตามหลักสูตรที่ได้จักกัน ขึ้นตามความ
 เหมาะในสมัยนั้น ๆ และยังได้เรียนวิชาที่ไม่ขัดขวาง
 กันกับทางพระวินัย หรือไม่ขัดขวางกันมากนัก แล้ว
 ก็ได้สั่งสอนเผยแผ่แก่ประชาชน กับช่วยเหลือประชาชน
 ในด้านต่าง ๆ โดยที่ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับบ้านการ
 เมือง แต่ได้มุ่งช่วยด้วยจิตใจที่เป็นกุศลทั่ว ๆ ไป และ
 ได้มีพระเถระซึ่งเป็นนักปราชญ์ในพุทธศาสนาได้ปรับปรุง
 ปรุ้งการปกครองการศึกษาในคณะสงฆ์ขึ้นเป็นคราว ๆ
 มา จนถึงในสมัยปัจจุบันก็ได้มีการจัดให้มีการศึกษา
 พุทธศาสนาสำหรับภิกษุสามเณรสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับ
 ภิกษุสามเณรก็เป็นหลักสูตรนักธรรมตรี นักธรรมโท
 นักธรรมเอก สำหรับคฤหัสถ์ก็เรียกว่าธรรมศึกษาตรี
 โท เอก สำหรับผู้ที่เข้ามาบวชใหม่ก็ศึกษากตามหลัก
 สูตรนักธรรมตรี อันเรียกว่านวกภูมิ

ธรรมเนียมบวชเรียนชั่วระยะเวลาในเทศกาลเข้า

พรรษา คือไม่เกิน ๔ เดือน ได้มีใช้ในประเทศไทย
 นี้นามตลอดเวลานานาน และผู้ที่เข้ามาบวชเรียนชั่ว
 ระยะเวลาอันสั้น^๕ ก็นับตั้งแต่องค์พระมหากษัตริย์
 องค์รัชทายาทเป็นต้นลงมา ทั้งจะพึงเห็นได้ว่า พระ
 มหากษัตริย์ไทยในอดีต ในสมัยกรุงสุโขทัย สมัย
 อยุธยา ก็มีปรากฏว่าเป็นพระมหากษัตริย์แล้วได้
 เสด็จออกทรงพระผนวชชั่วระยะเวลาหนึ่ง ในสมัย
 กรุงเทว^๖ นี้ก็มีรัชกาลที่ ๕ กับรัชกาลปัจจุบันได้เสด็จ
 ออกทรงพระผนวชเมื่อเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว รัชกาล
 อื่น ๆ ก็ได้ทรงพระผนวชตั้งแต่ยังไม่ได้เป็นพระมหาก
 ษัตริย์ และประชาชนทั่วไปก็นิยมออกบวชกัน
 เพราะฉะนั้น จึงมีโอกาสดำศึกษาพุทธศาสนา ให้
 รู้จักหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อันล้วน
 เป็นคำสั่งสอนที่มีเหตุผล สามารถที่จะนำไปปฏิบัติให้
 บังเกิดเป็นประโยชน์ตนและประโยชน์ของส่วนรวมได้
 ทั้งได้มาอยู่ร่วมกัน ผู้ที่มาอยู่ร่วมกันนี้ ก็มาจากตระกูล
 ต่าง ๆ กัน ฐานะต่าง ๆ กัน ความรู้ต่าง ๆ กัน แต่
 ก็มาอยู่ร่วมกันในพระธรรมวินัยอันเดียวกัน มาเป็น
 พี่น้องกันในพระธรรมวินัย และผู้ที่เข้ามาบวช ไม่ว่าจะ

จะเป็นผู้ใด แม้ท่านผู้สูงสุดก็จะเป็นพระมหากษัตริย์มา
ทรงพระผนวช หรือพระยุพราชมาทรงพระผนวช ก็
มาอยู่ร่วมกันกับภิกษุทั้งหลาย มีพระธรรมวินัยเสมอ
กัน เหมือนอย่างเป็นที่หนึ่งกันในพระธรรมวินัย จึง
เป็นการทำให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวต่อกัน ประ
การสำคัญคือให้มีสมานัตตตา คือความเป็นผู้มีศนเสมอ
กัน เสมอกันด้วยพระธรรมวินัย อันคนเรานั้นย่อมมี
ไม่เสมอกันในบางอย่าง เสมอกันในบางอย่าง ที่ไม่
เสมอกันในบางอย่าง ก็เช่นว่า ฐานะทางทรัพย์เป็นต้น
ต่างกัน ฐานะทางตระกูลแม้ในบัดนี้ก็จะถือว่าเสมอกัน
แต่ความนับถือที่ต่างกันก็ยังมีอยู่ และนอกจากนี้
รูปร่างที่ต่าง ๆ กัน ดังเช่นบางคนสูง บางคนต่ำ ไม่
เท่ากัน บางคนดำ บางคนขาว และอวัยวะในร่างกาย
เช่นว่า* แวงหักก็ไม่เท่ากัน ส่วนของร่างกายก็วางอยู่
ไม่เท่ากัน เช่นว่าศีรษะก็อยู่ข้างบน เท้าก็อยู่ข้างล่าง
ท้องก็อยู่ตรงกลาง เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งจะเอามาจับ
วางให้เท่ากันหาได้ไม่ และนอกจากนี้กรรมที่ทำไว้มิ
ต่าง ๆ กัน บางคนทำดี บางคนทำชั่ว เรียกว่าต่าง
กันโดยกรรม คนที่ทำชั่วนั้นจะให้ไปเสมอกับคนที่ทำดี

หาได้ไม่ คนที่ทำดีจะให้ไปเท่ากับคนที่ทำชั่วก็หาได้ไม่
จึงเรียกว่ายังมีต่าง ๆ กันโดยกรรม และความรู้ก็ยังมี
ต่าง ๆ กันอีกเหมือนกัน เรียนมากก็รู้มาก เรียนน้อย
ก็รู้น้อย ทั้งนี้เป็นต้น นี่เป็นส่วนที่ต่าง ๆ กันในบาง
อย่าง ที่ส่วนที่เสมอกันนั้นก็เป็นต้นว่ามีความเป็น
มนุษย์เสมอกัน เพราะว่าเกิดโดยชาติแห่งมนุษย์เสมอก
กัน และเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องแก่เจ็บตายเหมือนกัน
จะต้องประกอบด้วยลักษณะที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น
อนัตตา เสมอกันหมด แม้โดยกรรมเอง ทุกคนผู้ทำ
กรรม แม้จะต่างกันโดยกรรม ก็เสมอกันโดยที่มีกรรม
เป็นของตน เป็นทายาทรับผลแห่งกรรมที่ตนทำ
เหมือนกันหมด ไม่มียกเว้นใคร * นี่เป็นข้อที่เสมอกัน
และนอกจากนี้ยังเสมอกันได้โดยที่ประพฤติพระธรรม
วินัยร่วมกันเสมอกัน ทั้งเมื่อปฏิบัติในสาราณียธรรม
ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความรักเคารพกัน คือว่าตั้งเมตตา
กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ต่อกัน เจลยเพื่อแผ่
เจือจานลาภที่ได้มาโดยชอบธรรมให้แก่กัน ประพฤติ
ศีลเสมอกัน มีทิวคือความเห็นที่ตรงต่อพระธรรม
วินัยเสมอกัน ทั้งนี้แล้วก็แปลว่าเป็นผู้มีตนเสมอกัน

และแม้ว่าจะมาจากตระกูลที่ต่างกัน ฐานะที่ต่างกัน
 อย่างอื่นที่ต่างกันดังกล่าวมาข้างต้น เมื่อมีความเสมอ
 กัน มีความเคารพรักกันอยู่ดังนี้ ก็แปลว่าไม่มี
 ช่องว่าง เมื่อไม่มีช่องว่างต่อกันก็ย่อมจะมีความเป็น
 อันหนึ่งอันเดียวกัน ที่เรียกว่าสามัคคีเอกภาพ เอกภาพ
 คือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะฉะนั้น จะ
 พึงเห็นได้ว่าคนเรานั้นมีฐานะต่าง ๆ กันอยู่ตั้งแต่อยู่ใน
 ครอบครั้ว แต่ว่ามีความรักความเคารพเป็นอันหนึ่งอัน
 เดียวกัน แปลว่าไม่มีช่องว่างในระหว่างกัน เป็นต้นว่า
 พ่อแม่กับลูก อันว่าพ่อแม่กับลูกนั้น อันที่จริงก็เป็น
 คนละชั้น จะให้พ่อแม่กับลูกเสมอกันนั้นไม่ได้ พ่อแม่
 ก็เป็นพ่อแม่ ลูกก็เป็นลูก นี่เป็นข้อที่ต่างกัน แต่
 ว่าพ่อแม่กับลูกนั้นเมื่อปฏิบัติชอบต่อกันมีความรักเคารพ
 กันแล้วก็เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เรียกว่ามีสามัคคี
 เอกภาพ ไม่มีช่องว่างในระหว่างกันดังนี้ เรื่องช่อง
 ว่างนี้ได้มีภษิตโลกนิตติแสดงไว้นานมาแล้ว ว่า

รักกันอยู่ชอบฟ้า	เขาเขียว
เสมอนอยู่หอแห่งเดียว	ร่วมห้อง
ซังกันบ่แลเหลียว	ตาต่อ กันนา
เหมือนชอบพามาบอง	บ่าไม้มาบัง

ได้ความว่า รักกันนั้นแม่จะอยู่ไกลกันสุดหล้าฟ้าเขียว ก็เหมือนอย่างอยู่ใกล้กัน แต่ถ้าวางกันแม่จะอยู่ร่วมห้องกันก็เหมือนมีขอบฟ้ามากันมีป่าไม้มาบัง นี่แสดงถึงช่องว่างกับความไม่มีช่องว่างทั้งที่ทุกคนในปัจจุบัน อันที่จริงคำว่าช่องว่างนี้เป็นคำใหม่ที่ใช้ทุกคน แต่ธรรมดาของความหมายนั้นเป็นสิ่งที่ภาษาของไทยเราได้แสดงมาแล้วทั้งในภาษิตโคลงโลกนิทินัน คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแม่ที่ไต่แสดงมาแล้ว เป็นคำสั่งสอนที่ทำให้บุคคลทุก ๆ ชั้นทุก ๆ คนมีความสามัคคีกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังกล่าว ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไทย จึงกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียว และอิงกันอยู่เหมือนอย่างไม้ ๓ อันอิงกันอยู่อย่างมั่นคง

